

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

**«СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД 2021–2027 РОКІВ»**

(круглий стіл, присвячений обговоренню проєктів і пропозицій,
поданих до підгрупи № 4 «Наука і освіта, формування регіональної
інноваційної системи» з розробки Стратегії розвитку Харківської
області на період 2021–2027 років та Плану заходів з її реалізації
на 2021–2023 роки)

Збірник наукових праць
за матеріалами круглого столу
м. Харків, 23 січня 2020 року

**«СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ
ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ
НА ПЕРИОД 2021–2027 ГОДОВ»**

(круглый стол, посвященный обсуждению проектов и предложений,
поданных подгруппе № 4 «Наука и образование, формирование
региональной инновационной системы» по разработке Стратегии
развития Харьковской области на период 2021–2027 годов
и Плана мероприятий по ее реализации на 2021–2023 года)

Сборник научных трудов
по материалам круглого стола
г. Харьков, 23 січня 2020 года

УДК 346.5:005.21(477.54)

*Рекомендовано до публікації Вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 1 від 24 січня 2020 р.)*

Рецензенти:

О. В. Шаповалова – доктор юридичних наук, професор;

О. О. Головашевич – кандидат юридичних наук.

*Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років: зб. наук. пр.
за матеріалами круглого столу (м. Харків, 23 січня 2020 року) / за ред. С. В. Глібко,
Ю. В. Георгієвського. Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 119 с.
ISBN 978-617-7806-13-3*

У збірнику подаються тези доповідей і повідомлень науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, практичних працівників на круглому столі «Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027 років», який було проведено Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України 23 січня 2020 року у м. Харкові.

Круглий стіл проводився з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями й підготовки рекомендацій учасників щодо розробки Стратегії розвитку Харківської області.

Збірник буде цікавим для науковців, представників влади, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами правового регулювання прийняття стратегій регіонального розвитку в Україні.

Друкується в авторській редакції

Відповідальна за випуск О. О. Гречко

Адреса редакційної колегії: 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Тел.: (057) 700-06-64

Е-mail: ndipzir@gmail.com

Сайт: ndipzir.org.ua

ISBN 978-617-7806-13-3

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020

ЗМІСТ

Білоусов Євген Миколайович

Щодо наукового обґрунтування проєкту стратегії економічної безпеки України (постановка проблеми) 5

Борисов Ігор Вячеславович

Особливості розвитку регіональних інноваційних систем. 10

Вапнярчук Наталія Миколаївна

Професійний розвиток персоналу – невід’ємний елемент національних стратегій розвитку. 15

Внукова Наталія Миколаївна

Стратегічні цілі регіонального розвитку з фінансового забезпечення інноваційного підприємства 19

Георгієвський Юрій Валентинович

Сучасні проблеми правового регулювання прийняття стратегій регіонального розвитку в Україні 25

Глібоко Сергій Васильович, Завадська Ангеліна Тимурівна

До питання удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності наукових парків в Україні 31

Дмитрик Ольга Олександрівна, Токарєва Катерина Олегівна

Фінансування інклюзивної освіти в Україні та за кордоном 38

Клімова Галина Павлівна

Професійне становлення викладача вищої школи як інноваційної особистості 47

Кохан Вероніка Павлівна

Нові підходи в управлінні науковими дослідженнями наукових установ. . 52

Любичч Анна Миколаївна

Деякі аспекти інклюзивної освіти Харківської області 59

Матюшенко Ігор Юрійович

Вплив держави на визначення інтелектуальної спеціалізації регіонів європейських країн 62

Новіков Євген Андрійович

Комерціалізація технологій на сучасному етапі розвитку держави та роль мережі трансферу технологій. 71

Панфілова Дар'я Андріївна

Вихід ІТ галузі Харківського регіону на загальноєвропейський ринок:
реалії та перспективи 74

Пасмор Юлія Вікторівна

Сучасні проблеми цифровізації в інноваційному суспільстві 78

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

Впровадження смарт-спеціалізації у систему стратегічного планування . . 84

Розгон Ольга Володимирівна

Патентний повірений у Харківській регіональній мережі трансферу
технологій 89

Шевченко Людмила Степанівна

Цифровізація вищої освіти у стратегії розвитку Харківського регіону . . 94

Ніколенко Михайло Олександрович

Корпоративне управління як інституційне середовище функціонування
корпоративного договору. 98

Семенова Марина Володимирівна

Аналіз основних завдань щодо розвитку туризму
в Харківській області 103

Стріжкова Алла Володимирівна

Недоліки державної політики розвитку цифровізації
регіонального рівня. 107

Водорєзова Сусанна Робертівна

Перспективи розвитку дистанційної освіти в Україні 112

МАТЕРІАЛИ ОБГОВОРЕННЯ ПРОЄКТІВ І ПРОПОЗИЦІЙ
З РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД 2021–2027 років (за підсумками круглого столу
«Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років»)

Білоусов Євген Миколайович
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, провідний науковий
співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

ЩОДО НАУКОВОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Наукову працю присвячено дослідженню питань необхідності прийняття стратегією забезпечення економічної безпеки (стратегією національної безпеки). Автором проаналізовано основні підходи до формування змісту такого документу, визначено шляхи та напрямки для вітчизняного законодавця, розглянуто алгоритми та підходи сучасного стратегічного планування.

Ключові слова: економічна безпека, національна безпека, стратегія.

The scientific work is devoted to the research of the necessity of adopting the economic security strategy (national security strategy). The author analyzes the main approaches to the formation of the content of such a document, defines ways and directions for the domestic legislator, examines the algorithms and approaches of modern strategic planning.

Keywords: economic security, national security, strategy.

У сучасній науковій доктрині існує декілька підходів до визначення поняття «стратегія», серед яких на найбільшу увагу, на нашу думку, заслуговують такі:

- 1) вибір генерального напрямку цієї діяльності, і в його рамках визначення найбільш ефективних методів, способів, механізмів вирішення виникаючих завдань, досягнення поставлених цілей;
- 2) довготривалі принципи установки і наміри, а також плани цієї діяльності;

3) мистецтво планування та управління цією діяльністю на тривалій період.

З огляду на вище наведене, стратегію забезпечення економічної безпеки можна визначити як сукупність планів, програм, методів і механізмів захисту життєво-важливих інтересів особистості, суспільства і держави в економічній сфері від загроз.

Що ж необхідно враховувати в такій стратегії? Який має бути її зміст?

Перш за все, слід пам'ятати, що положення будь-якої стратегії мають ґрунтуватися на нормах відповідної концепції у даній сфері, у нашому випадку мова йде про концепцію економічної безпеки або документу вищого як за змістом, так і за метою прийняття рівня ієрархії. Далі повинна бути поставлена загальна мета, досягнення якої передбачається як кінцевий результат реалізації стратегії. Виходячи зі змісту концепції економічної безпеки або концепції національної безпеки, ця мета має полягати в такому попередженні, подоланні та нейтралізації загроз життєво-важливим інтересам, яке необхідне для створення найсприятливішої та усесторонньої реалізації цих інтересів.

Стратегія також має містити ті групи життєво-важливих інтересів, які були сформовані в концепції економічної безпеки або концепції національної безпеки, зміст має бути викладено більш детально та розгорнуто, ніж в концепції економічної безпеки або концепції національної безпеки, щоб зміст кожного життєво-важливого інтересу було викладено не лише в формі його опису, а й представлено як сукупність окремих економічних та правових параметрів (показників). Зміна цих параметрів в сторону їх збільшення або зменшення в процесі цілеспрямованого впливу на них системи забезпечення економічної безпеки відповідного суб'єкта як раз і буде свідчити про ефективність протидії тій чи іншій загрози (загрозам).

Традиційно алгоритм стратегічного планування передбачає:

- формулювання стратегічних орієнтирів та постановку цілей розвитку соціально-економічної системи (об'єкта управління);

- оцінку загроз та можливостей розвитку системи під впливом різних суб'єктів та чинників внутрішньої та зовнішньої природи;

– аналіз стратегічних альтернатив (сценаріїв) розвитку системи – з визначенням заходів подолання загроз та створення умов для використання всіх можливостей розвитку;

– вибір стратегії;

– реалізацію стратегії: розроблення та реалізацію системи планів, процедур, правил, бюджетів тощо;

– оцінку стратегії.

Для наукового обґрунтування стратегії економічної безпеки (національної) важливе значення має *прогнозування* (насамперед довгострокове і середньострокове) та побудова *сценаріїв* соціально-економічного розвитку держави з визначенням наслідків по кожному з них. Останнє дає можливість на основі аналізу стану національної економічної системи в минулому та вивчення сучасних тенденцій зміни зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на неї, ефективно визначити траєкторії, кількісні та якісні параметри розвитку національної економіки в майбутньому. Правильно розроблений прогноз розвитку економіки може стати основою стратегічного та індикативного планування, програмування, наукового, фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення розвитку економіки.

При цьому слід використовувати два типи прогнозування – пошукове (генетичне) і нормативно-цільове. Дієвим також може стати використання поширених у зарубіжних державах методів прогнозування, зокрема, мова йде про: економетричні моделі; методи екстраполяції, моделювання, експертні висновки; методологію, оснований на циклічно-генетичних закономірностях розвитку тощо.

Особливої актуальності в Україні також набуває проведення Форсайт-досліджень з метою виявлення нових пріоритетних напрямів інноваційного розвитку та можливих технологічних перспектив, які за умови інвестування та організації систематичної роботи зможуть у довгостроковій перспективі істотно вплинути на соціально-економічний розвиток держави, регіону держави, галузі або корпорації.

Особливостями технологічного Форсайту є:

– опитування широкого кола експертів, заінтересованих груп населення (у тому числі суб'єктів господарювання) щодо розв'язання

проблем інноваційного розвитку за готовності учасників Форсайту спільно оцінити довгострокові перспективи науково-технологічного розвитку країни;

– використання сучасних методів дослідження: технологічних (технологічні карти, аналіз частоти згадувань), аналітичних (Дельфі, SWOT-аналіз, аналіз інформаційних потоків, екстраполяція) та експертних. Центром Форсайту є побудова багатоваріантних сценаріїв подій із розробкою «технологічних дорожніх карт» та «технологічних коридорів» від НДР до виробництва і реалізації конкурентоспроможної продукції, формування інноваційних кластерів, масштабних виробництв на основі інтеграції науки і промисловості, державного і приватного секторів.

Основна частина стратегії повинна бути присвячена викладенню планів, програм, методів і механізмів захисту кожного життєво-важливого інтересу від спрямованої на нього загрози. Якщо ж реалізації даного інтересу протидіють відразу кілька загроз (а це можливо встановити за допомогою використання відповідних методів моніторингу), то необхідно, перш за все, визначити послідовність протидії цим загрозам, яка має ґрунтуватися на рівні тієї небезпеки, яку представляє кожна загроза для реалізації даного інтересу. Природно, що закріплення цих загроз у відповідній стратегії має ґрунтуватися на пріоритетності життєво-важливих інтересів, реалізації яких ці загрози перешкоджають.

У процесі захисту кожного життєво-важливого інтересу слід також ставити чіткі завдання, поетапне/паралельне вирішення яких сприятиме досягненню спільної мети стратегії. Вирішення цих завдань буде демонструвати або рівень попередження, подолання та нейтралізацію однієї загрози, або послідовне попередження, подолання та нейтралізацію загроз (якщо їх декілька), попередньо класифікованих за ступенем їх небезпечності, або і те, і інше одночасно. Для вирішення кожного із них мають розроблятися та послідовно впроваджуватися відповідні механізми, які також повинні бути відображені в стратегії.

І, нарешті, для вирішення кожного з зазначених завдань повинен бути встановлений строк, що корелює зі строками вирішення

суміжних завдань, повинні бути визначені конкретні компетентності, контролюючі органи, до повноважень яких буде віднесено також вирішення питань притягнення до відповідальності за порушення положень стратегії чи концепції.

З огляду на важливість співвідношення концепції економічної безпеки або (концепції національної безпеки) зі стратегією забезпечення економічної безпеки, варто також пам'ятати і про необхідність кореляції останньої зі стратегією економічного розвитку.

Для ефективної реалізації положень зазначеного нормативно-правового акту, на нашу думку, стратегію забезпечення економічної безпеки доцільно об'єднати з концепцією економічної безпеки (концепцією національної безпеки) в доктрину (програму) економічної безпеки, а стратегію економічного розвитку об'єднати з концепцією економічного розвитку в доктрину (програму) економічного розвитку.

Основою кожного з цих документів є життєво-важливі інтереси конкретного суб'єкта (держави, регіону, регіону держави, суб'єкта господарювання), які формуються одночасно для кожної з доктрин для одночасної реалізації в одному документі та захисту – в іншому. Процес реалізації інтересів, як правило, відбувається одночасно з їх захистом, тому обидві доктрини реалізуються паралельно. Проте, при розробці цих доктрин слід мати на увазі те, що доктрина економічної безпеки покликана формувати сприятливі умови для реалізації доктрини економічного розвитку, а остання, у свою чергу, повинна будуватися фактично як продовження доктрини економічної безпеки.

Саме з цих позицій, на наш погляд, має розроблятися і стратегія економічної безпеки України або стратегія національної безпеки України (і економічної безпеки як її складової).

Таким чином, сьогодні в Україні, незважаючи на гостру необхідність, все ще не створено дієвої доктрини національної економічної безпеки, що може складатися з науково обґрунтованої концепції економічної безпеки або концепції національної безпеки і пов'язаної з нею стратегією забезпечення економічної безпеки (стратегією національної безпеки).

Борисов Ігор Вячеславович
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-3055-013X

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Тези присвячені дослідженню особливостей розвитку Національної інноваційної системи, зокрема підвищенню ролі регіональних інноваційних систем, а також появи нових учасників інноваційного процесу – стейкхолдерів.

Ключові слова: інформація, інноваційна діяльність, регіональна інноваційна система, стейкхолдер.

The theses are devoted to the study of the peculiarities of the development of the National Innovation System, in particular the enhancement of the role of regional innovation systems, as well as the emergence of new participants in the innovation process – stakeholders.

Keywords: information, innovation, regional innovation system, stakeholder.

Ще у середині ХХ-го століття Й. Шумпетер висловив точку зору, що економічний розвиток країн слід пов'язувати з поняттям «технічний прогрес», в якому інформація виступає складовою процесу виробництва продукції і послуг. Він вважав, що рушійною силою слід визнавати саме технологічні інновації, а звідси багатство – це не тільки дари природи і результат праці, а й знання та інформація. Думки вченого стали реальністю і на сьогодні економічний розвиток будь-якої держави обумовлюється станом інноваційної діяльності, а інновації являються головним фактором динаміки господарювання.

В Україні на рівні законодавства вибудовується той механізм, який спроможний охопити і опосередкувати інноваційні відносини, котрі поєднали б наукову, науково-технічну діяльність, а також діяльність по впровадженню інновацій в єдиний процес, спрямова-

ний на виникнення ринку інноваційних об'єктів. Тому традиційно інноваційну систему держави розглядають як комплекс інститутів правового, фінансового і соціального характеру, котрий забезпечує інноваційні процеси, а сам інноваційний процес – як сукупність науково-технічних, технологічних і організаційних змін, що відбуваються в процесі реалізації інновацій.

Інституційне регулювання інноваційної діяльності України забезпечується низкою Законів, Указів Президента, Постанов та Положень Кабінету Міністрів, Наказів Міністерства освіти і науки, Державними програмами у сфері інноваційного розвитку і промислового сектору, Стратегіями економічного розвитку.

Серед об'єктивних економічних закономірностей розвитку національної інноваційної системи слід виокремити підвищення ролі регіонів і окремих територіальних міжрегіональних комплексів. Саме тому все більшої актуальності в сучасних умовах набувають питання регіонального розвитку, вирішення яких залежить від ефективності формування та дії регіональних інноваційних систем (далі – РІС). Термін РІС вперше було запропоновано у 1992 році Ф. Куком (P. Cooke) у роботі «Regional innovation systems: competitive regulation in the new Europe» [1], а вже пізніше скандинавські економісти Б. Ашейм та А. Ісаксен спромоглися довести, що саме в регіонах фокусується процес створення нових знань та існує адекватна інфраструктура їх акумуляції і подальшого поширення, яке пояснюється наявністю так званих «некомерційних взаємозв'язків» (традицій, звичаїв, норм поведінки, що базуються на спільному історичному минулому) між місцевими економічними суб'єктами, що дає змогу ефективно використовувати ресурсний потенціал регіону задля підвищення його конкурентоспроможності та якості життя населення. Було виокремлено три види РІС: а) регіональна інноваційна система місцевого розташування (*territorially embedded regional innovation system*), у якій підприємства спрямовують свою інноваційну діяльність здебільшого на процес взаємного навчання, котрий водночас стимулюється географічною та організаційною близькістю, проте без безпосередніх взаємодій з організаціями, що генерують знання (університети,

науково-дослідні установи); б) мережева регіональна інноваційна система (regionally networked innovation system), у якій місцеві підприємства разом з інституційною інфраструктурою, сформованою науково-дослідними інститутами, професійно-технічними навчальними закладами та іншими організаціями, що беруть участь в інноваційних процесах цих підприємств, утворюють відповідну мережу співпраці; в) регіоналізована національна інноваційна система (regionalised national innovation system), що характеризується інтеграцією місцевої інституційної інфраструктури та деяких місцевих галузей промисловості з національною або міжнародною інноваційними системами [2]. Вітчизняні вчені А. М. Поручник та І. В. Брикова теж вважають, що інноваційна активність характеризується високим рівнем географічної концентрації, а це принципово змінює статус окремих національних регіонів, перетворюючи їх на вузлові точки глобальної інноваційної мережі [3].

Саме в даному контексті і набуває особливої актуальності концепція РІС як теоретична основа розробки та ефективної імплементації стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону.

Ми погоджуємось з тими вченими, які вважають, що РІС – це локалізовані на території окремих регіонів групи рефлексивно взаємодіючих підприємств, організацій, установ, які об'єдналися на основі спільних інтересів забезпечення ефективного інноваційного процесу на всіх його стадіях (розробка, просування, споживання інновацій) і ефективного використання ресурсів єдиного регіонального простору [4]. РІС формуються з урахуванням фінансових ресурсів регіональних бюджетів в межах регіональних і галузевих цільових програм.

Враховуючи те, що одним з основних принципів державної інноваційної політики є інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності (ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про інноваційну діяльність»), до основних принципів регіонального інноваційного розвитку суб'єктів інноваційної діяльності вчені також відносять їх інформаційне забезпечення шляхом запровадження стейкхолдерського підходу (англ. stakeholder – це зацікавлена, причетна сторона – фізична особа або

організація, що має права, вимоги або інтереси щодо системи або її властивостей, які задовольняють їх потребам і очікуванням), сутність якого базується на тому, що сталий успіх бізнесу, включаючи й інноваційний, досягається тільки при дотриманні інтересів та вимог зацікавлених сторін, що здатні здійснювати вплив на діяльність господарюючого суб'єкта [5]. В науковій літературі стейкхолдерів прийнято поділяти на внутрішніх (керівництво, працівники, власники, спонсори) та зовнішніх (державні регулятивні, законодавчі органи, правові, судові та політичні установи, а також конкуренти, місцеве населення, ЗМІ). Крім того, є групи, що знаходяться між внутрішніми та зовнішніми сторонами, до яких, перш за все, відносять клієнтів і постачальників [6].

Трансформація інтелектуальної власності через інноваційний процес з метою досягнення результату інноваційної діяльності не може не враховувати складові інноваційного процесу, до яких належить як етап інноваційного проектування, так і етап інвестиційної підтримки. В доктрині усталеним є думка, що зазначені етапи мають однакове спрямування як в цілому, так і окремо по кожній складовій. Не вдаючись до поглибленого аналізу правового механізму розробки і реалізації інноваційного проекту, зазначимо лише, що інноваційні рішення повинні мати конкретну форму, вимоги до якої повинні бути чітко визначені. Це в першу чергу відноситься до форми і змісту інноваційного проекту, який представляє собою обґрунтування економічної доцільності, обсягу, строків здійснення капітальних вкладень, у тому числі необхідної проектно-кошторисної документації, розробленої відповідно до чинного законодавства та затвердженими в установленому порядку стандартами (нормами і правилами), а також описом практичних дій по здійсненню інвестицій. Таким чином, розробка інноваційного проекту вимагає техніко-економічного обґрунтування інвестицій в інноваційну діяльність (ТЕО). На етапі проектування важливим принципом є безперервність і систематична актуалізація інформації. При цьому стейкхолдерський підхід обумовлює необхідність проведення систематичного аналізу інтересів зацікавлених осіб в прийнятті рішень, які можуть вплинути на продовження інноваційного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cooke P. Regional innovation systems: Competitive regulation in the new Europe. *Geoforum*. 1992. Vol. 23, Issue 3. P. 365–382. [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(92\)90048-9](https://doi.org/10.1016/0016-7185(92)90048-9).
2. Мушеник І. М. Сутність та структура регіональних інноваційних систем. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Т. 1. № 5. С. 60–69.
3. Поручник А. М., Брикова І. В. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів. URL: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_2_Poruch_Bryk_ukr.pdf.
4. Бендасюк С. П. Формування та розвиток регіональних інноваційних систем. *Культура народів Причорномор'я*. 2014. № 273. С. 207–210.
5. Керимова Ч. В. Использование стейкхолдерского подхода при определении направлений инновационного развития компании. *Учет. Анализ. Аудит*. 2018. Т. 5. № 4. С. 46–55.
6. Безручко О. О. Значення інтересів стейкхолдерів у процесі управління діяльністю підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/18_DNI_2010/Economics/69677.doc.htm.

REFERENCES

1. Cooke, P. (1992). Regional innovation systems: Competitive regulation in the new Europe. *Geoforum*, Vol. 23, Issue 3, 365–382. URL: [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(92\)90048-9](https://doi.org/10.1016/0016-7185(92)90048-9) [In English].
2. Mushenyk, I. M. (2016). Sutnist ta struktura rehionalnykh innovatsiinykh system. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky - Ukrainian Journal of Applied Economics*, Vol. 1, 5, 60–69 [In Ukrainian].
3. Poruchnyk, A.M., Brykova, I.V. Rehionalna innovatsiina systema yak osnova pidvyshchennia mizhnarodnoho konkurentnoho statusu natsionalnykh rehioniv. URL: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_2_Poruch_Bryk_ukr.pdf [In Ukrainian].
4. Bendasiuk, S.P. (2014). Formuvannia ta rozvytok rehionalnykh innovatsiinykh system. *Kultura narodov Prychernomorja – Culture of the peoples of the Black Sea*, 273, 207–210 [In Ukrainian].
5. Kerimova, Ch.V. (2018). Ispolzovaniye steykholderskogo podkhoda pri opredelenii napravleniy innovatsionnogo razvitiya kompanii. *Uchet. Analiz. Audit – Accounting. Analysis. Audit*, Vol. 5, 4, 46–55 [In Russian].
6. Bezruchko, O.O. Znachennia interesiv steikkholderiv u protsesi upravlinnia diialnistiu pidpriemstva. URL: http://www.rusnauka.com/18_DNI_2010/Economics/69677.doc.htm [In Ukrainian].

Вапнярчук Наталія Миколаївна
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0003-2764-3826

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ – НЕВІД’ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ

У роботі зазначено, що політика професійної освіти повинна розвиватись у рамках гнучких умов і структур для професійної першої освіти та підвищення кваліфікації в усіх сферах професійного життя. Головна мета такої освіти – збереження та розвиток творчого потенціалу людини. Названо основні завдання у сфері професійної освіти.

Ключові слова: ринок праці, освіта, працівник, професійний розвиток, підвищення кваліфікації.

The paper states that the policy of vocational education should be developed within the framework of flexible conditions and structures for vocational first education and professional development in all spheres of professional life. The main purpose of such education is the preservation and development of human creativity. The main tasks in the field of vocational education are named.

Keywords: labor market, education, employee, professional development, professional development.

Сучасне знання щодо загальних процесів розвитку людства знаходиться в стані глибоких інтелектуальних і політичних змін. Прийшло усвідомлення того, що в ХХІ ст. магістральним напрямом економічної і соціальної політики мають стати питання ефективності функціонування ринку праці. Як зазначається в «цілях розвитку тисячоліття» соціально економічний ріст має носити інклюзивний характер та вести до створення продуктивних і гідних робочих місць. Освіта і кваліфікована робоча сила є одним із найважливіших компонентів нового підходу з опорою на ринках праці та їх ефективності [1, с. 4].

Головною метою інноваційної освіти є збереження та розвиток творчого потенціалу людини. Проте сьогодні недостатньо творчості та проектування. Освіта повинна бути пронизана загальнолюдськими цінностями. Для цього перш за все необхідно зробити так, щоб вона розвивала гармонійне мислення, яке базується на поєднанні внутрішньої свободи особистості та її соціальної відповідальності, а також толерантності. Саме ці характеристики особистості сьогодні включені до переліку основних цінностей світової цивілізації, задекларованих у документах ООН.

Упродовж багатьох років міжнародні організації та їх інституції (МОП, ОЕСР, ЄЦРПОН та ін.) провадили аналітично дослідницькі роботи в галузі підвищення кваліфікації кадрів, результати яких покладено в основу керівних політичних документів світової спільноти у поступі до суспільства знань, включаючи вибудову ефективної політики у сфері професійного розвитку виробничого персоналу як невід'ємного елемента національних стратегій розвитку.

В Україні положення, спрямовані на модернізацію державної політики у сфері професійної підготовки і розвитку працівників з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності відповідно до потреб ринку праці, суспільства й особистості працівника, знайшли своє втілення в Законі України «Про професійний розвиток працівників», Положенні про професійне навчання працівників на виробництві, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства освіти науки України, Стратегії інноваційного розвитку України на 2012-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів.

При цьому, як зазначають науковці, важливого значення набуває науково-методичний супровід процесів модернізації професійної освіти, що передбачає конструктивне переосмислення вітчизняного досвіду у зіставленні його із зарубіжними, передусім, європейськими аналогами професійної підготовки і професійного розвитку виробничого персоналу [1, с. 5].

Наразі зростає потреба у визначенні тих найважливіших професій, що необхідні для успішного розвитку людства. Пошук єдиних підходів до формування сучасного змісту професійної освіти взагалі

вимагає врахування багатьох факторів, що впливають на цей процес. Це і накопичений у суспільстві сукупний обсяг знань, і наявні матеріально-технічні ресурси, і культурно-історичні особливості розвитку співтовариства.

Політика професійної освіти повинна розвиватись у рамках гнучких умов і структур для професійної першої освіти та підвищення кваліфікації в усіх сферах професійного життя. Для вирішення даного завдання необхідно (а) досить стрімко змінити кваліфікаційні вимоги; (б) впровадити нові технічні засоби навчання та технічне оснащення навчальних закладів у цілому; (в) підсилити теоретичну частину навчання та підвищити його пізнавальну цінність не тільки в навчальному закладі, а й на робочому місці. Це вимагає подолання нестачі висококваліфікованих педагогів, учених і практиків для професійної підготовки фахівців, дефіцит яких є наслідком демографічних змін. Ці висновки свідчать про необхідність широких ініціатив надалі для якісного вдосконалення професійної освіти з боку всіх її учасників і відповідальних осіб. Найважливіші основи майбутнього процвітання економіки та суспільства складає міцна й різноманітна професійна підготовка.

Структурні зміни в суспільстві та в економіці можна здійснювати тільки за допомогою завершального соціально-обумовленого розвитку всіх складових навчання протягом усього життя. При вдосконаленні системи професійної освіти повинні бути створені основи для того, щоб усі люди: розвивали в собі готовність навчатися протягом усього життя; володіли здібностями, необхідними для цього; могли використовувати нові освітні можливості, як у повсякденному житті, так і на роботі.

Як стверджує Ф. Раунер, у процесі вдосконалення професійної системи освіти в напрямі «суспільство, яке вчиться» існує дві мети: (1) посилення інтеграції загальних політичних, культурних і професійних якостей у загальній системі професійної освіти; (2) краща сполучуваність усіх освітніх компонентів змісту та методів. Така єдність цілей є важливим кроком на етапі створення нових кваліфікаційних вимог (перепідготовки, підвищення рівня навчальних компетентностей) [2].

Наразі до основних завдань професійної освіти слід віднести наступні: (а) підсилити цільове використання нових комунікаційних технологій та інновацій у системі професійної освіти та всебічно при цьому підтримувати; (б) розвивати пропозиції, інструментарій і досвід у забезпеченні належної кваліфікації; (в) домагатись доступності загальної та професійної освіти для всіх верств населення; (г) особливу увагу приділяти підготовці й удосконаленню регіональної концепції загальної та професійної освіти; (д) удосконалювати шляхи прийому на роботу та сертифікації професійної компетентності; (е) розробити заходи з ротації кадрів з метою зниження безробіття; (є) підсилити передачу досягнень у професійній освіті та зразкових моделей у систему загальної практичної перепідготовки; (ж) підсилити навчальні компетентності у сфері іноземних мов, так як усе більше професій вимагають знання іноземних мов; (з) вдосконалити продуктивність професійної освіти і навчання, щоб відповідати вимогам ринку праці, які постійно змінюються; (и) постійно змінювати зміст професійної освіти, інфраструктуру та методи, щоб йти в ногу з переходами на нові технології виробництва та організації праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пуховська Л. П., Ворначев А. О., Леу С. О. Професійний розвиток персоналу підприємств у країнах Європейського Союзу: посіб. / за наук. ред. Л. П. Пуховської. Київ: ІПТО НАПНУ. 2015. 176 с.
2. Кнодель Л. Міжнародне співробітництво Німеччини в галузі освіти. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/1062/

REFERENCES

1. Pukhovska, L. P., Vornachev, A. O., Leu, S. O. (2015). Profesiyniy rozvytok personalu pidpriemstv u krainakh Yevropeiskoho Soiuzu. L. P. Pukhovska (Ed.). Kyiv: IPTO NAPNU [In Ukrainian].
2. Knodel, L. Mizhnarodne spivrobitnytstvo Nimechchyny v haluzi osvity. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/1062/ [In Ukrainian].

Внукова Наталія Миколаївна
доктор економічних наук, професор кафедри
банківської справи і фінансових послуг
ХНЕУ імені Семена Кузнеця
ORCID 0000-0002-1354-4838

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ З ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Визначено проблеми і стратегічні цілі з підвищення конкурентоспроможності регіону, зокрема, через підтримку розвитку малого та середнього бізнесу. Проаналізовано стан інноваційної складової підприємництва, який потребує суттєвого фінансового забезпечення та встановлення досяжного рівня співвідношення обсягів інноваційної діяльності відносно ВВП. Запропоновано ввести у цільову складову стратегії питання щодо розвитку венчурного фінансування.

Ключові слова: регіональний розвиток, інноваційне підприємництво, фінансове забезпечення.

Problems and strategic goals for enhancing the competitiveness of the region have been identified, in particular by supporting the development of small and medium-sized businesses. The state of innovation component of entrepreneurship, which requires significant financial support and establishment of an attainable level of the ratio of innovation activity to GDP, is analyzed. It is suggested to introduce into the target component of the strategy the issues related to the development of venture financing.

Keywords: regional development, innovative entrepreneurship, financial support.

За проектом Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» [6] серед завдань регіональної політики є зосередження дій на **підтримці інновацій** на основі регіонального потенціалу із визначенням факторів, які впливають на трансформацію економічної системи на користь підвищення рівня **інновацій**. Перетворення регіонів

на **інноваційні регіони** вимагає створення відповідних умов для підприємств, зокрема, *доступу до фінансового капіталу*. Необхідним є збільшення інтенсивності співпраці між підприємствами та НДІ, створення фінансово-економічних можливостей для платформ інновацій. Серед проблемних питань у сфері реалізації Державної стратегії регіонального розвитку є непрогнозованість джерел фінансування, а серед проблемних питань реалізацій регіональних стратегій розвитку також недостатній обсяг фінансування та його не прогнозованість.

Харківська область при розробці Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021–2023 роки [5] визначила операційні цілі, серед яких побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю, де одним з пунктів передбачається підтримка розвитку малого та середнього бізнесу.

Серед проблемних питань на регіональному рівні також виділено фінансову складову, отже передбачено як *операційну мету* забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємства до фінансових, трудових і земельних ресурсів. Вибір напрямів розвитку суб'єктів господарювання за рахунок інновацій має високі ризики, між тим, тільки при розвитку інноваційної діяльності можливий позитивний регіональний рух.

У Харківській області розташовано 15,5 % загальної кількості наукових організацій України [7], що може суттєво впливати на розвиток інноваційної діяльності. Між тим кількість організацій, які здійснюють наукові дослідження з 2010 року скоротилась з 198 до 149 у теперішній час.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» – ця діяльність спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень та удосконалень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [4]. Головною метою інноваційної діяльності є досягнення конкурентоспроможності на всіх рівнях державного управління за рахунок впровадження *інновацій*. Між тим на даному етапі регіонального розвитку суттєвою завадою для реалізації інноваційної діяльності є відсутність

необхідного обсягу фінансових ресурсів, тому що більшість інвесторів досить негативно сприймають інвестування в інноваційну діяльність, як найбільш ризиковану. Тому необхідне доступне фінансове забезпечення, як комплекс заходів впливу на впровадження інновацій через прийняття рішень із визначення джерел фінансування, їх формування та оптимізації.

Фінансування інноваційної діяльності в Україні в продовж 2010–2018 рр. є нерівномірним [2]. Найвищими обсяги фінансування інноваційної діяльності були 2016 р. більше 23 млрд грн., тоді як 2017–2018 рр. вони впали до 9–12 млрд грн. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були власні кошти підприємств, питома вага 2018 року становила більше 88 % у загальному обсязі фінансування технологічних інновацій.

У Харківському регіоні фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок за джерелами фінансування 2017 року складала майже 2,4 млрд грн. [7], де найбільшу питому вагу складають кошти підприємців (майже 40 %), що за обсягом фінансування є найбільшим показником по регіонах, крім Києва, між тим у Харківській області в сфері малого та середнього підприємництва діють тільки 2 інноваційні фонди [8].

2019 року представниками Партнерської платформи Харківської області взято участь у Програмі ФМЄЕ Німеччини «Fit for Partnership with Germany» на платформі Industry 4.0 для залучення підприємців Харківської області у спеціалізовані програми проекту «Fit for Partnership with Germany» з метою ініціювання діалогу з бізнесом та владою щодо використання інноваційних можливостей розвитку регіону [8].

Якщо 2010 року обсяг іноземних інвестицій у фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України складав майже третину, то 2018 – менше 1 %, але 2018 року відзначається збільшення питомої ваги виділених коштів на інновації з державного бюджету. Рахуючи такий склад джерел, де фактично основною складовою є прибуток підприємства, можна пояснити недостатній рівень інноваційної активності, яка між тим повинна позитивно впливати на фінансовий результат діяльності підприємства. Отже, необхідно

розглянути зміни до формування витратної складової діяльності підприємства, коли витрати на інновації мають відбуватися не з прибутку, а входить до складу витрат до оподаткування.

У табл.1 наведено розподіл витрат на інноваційну діяльність [2]. Як видно з табл. 1, протягом наведених 5 років відбувалися коливання інноваційної активності. Негативним є зменшення 2018 року загальної суми витрат порівняно з 2016 роком, між тим змінилась структура витрат, де збільшилися витрати на дослідження та розробки. Досвід зарубіжних країн свідчить, що, якщо частка інноваційної продукції у ВВП країни становить менше 20 %, то національна продукція втрачає конкурентоспроможність: середньоєвропейський показник складає 25–35 %, а в Китаї – 40 % [1].

Таблиця 1

Динаміка витрат на інноваційну діяльність в Україні

Рік	Дослідження і розробки, млн.грн	Придбання нових технологій, млн.грн	Придбання машин обладнання та програмного забезпечення, млн.грн	Інші витрати, млн.грн	Загальна сума витрат, млн.грн
2014	1754,6	47,2	5115,3	778,8	7695,9
2015	2039,5	84,9	11141,3	548,0	13813,7
2016	2457,8	64,2	19829,0	878,4	23229,4
2017	2169,8	21,8	5898,8	1027,1	9117,5
2018	3208,8	46,1	8291,3	633,9	12180,1

Отже, операційною метою Стратегії розвитку Харківського регіону до 2027 року має стати конкретне завдання з рівня доведення цього показника у найрозвинутішому щодо інновацій регіоні України до світового рівня. А для покращення ситуації щодо фінансування інновацій на підприємствах великої уваги заслуговує проблема розвитку венчурного капіталу, що відсутнє як напрям розвитку в стратегічних цілях Харківської області.

Ефективним засобом державної підтримки інноваційної діяльності могло б стати доступне фінансування приватних венчурних

компаній, які б безпосередньо здійснювати фінансування перспективних стартапів. Зниження облікової ставки НБУ у січні 2020 року, і подальший тренд до її зниження може мати позитивний вплив на підвищення рівня доступності венчурних інвестицій.

Висновки. Стратегічні цілі регіонального розвитку з фінансового забезпечення інноваційного підприємництва мають бути удосконалені. Необхідно виокремити першочергові напрями покращення фінансового забезпечення інноваційної діяльності, які повинні базуватися на різних джерелах фінансування, зокрема, через державну підтримку: державні замовлення на інноваційні продукти; заохочення фінансових установ до кредитування інноваційних підприємств, зокрема, стимулювання венчурного фінансування; внесенні у стратегічні цілі регіонального розвитку прямих показників досягнення необхідного рівня інноваційної діяльності.

Література

1. Ільїна К. О. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.1. С. 195-203.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Почтовюк А. Б. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2016. № 3. С. 133-140.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV, редакція від 02.10.2011 на підставі 3715-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Розробка Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021-2023 роки: стратегічні та оперативні цілі і завдання по їх реалізації Харківської області до 2027 року. URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html>.
6. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року «Розвиток та єдність, орієнтовані на людину» (проект). URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/docs/SSRD.pdf>.
7. Наукова і інноваційна діяльність України: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 178 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf.

8. Аналітична довідка щодо сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в Харківській області за I квартал 2019 року. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82_%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0%20-%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%86%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%202019%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf.

REFERENCES

1. Пина, К.О. (2013). Zarubizhnyi dosvid finansovoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku ekonomiky. *Naukovi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine, issue 23.1, 195–203* [In Ukrainian].

2. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].

3. Pochtoviuk, A.B. (2016). Finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv u suchasnykh Umovakh. *Naukovi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series: Economic Sciences, 3, 133–140* [In Ukrainian].

4. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 № 40-IV, redaktsiia vid 02.10.2011 na pidstavi 3715-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

5. Rozrobka Stratehii rozvytku Kharkivskoi oblasti na period 2021–2027 roky ta Planu zakhodiv z yii realizatsii na 2021–2023 roky: stratehichni ta operatyvni tsili i zavdannya po yikh realizatsii Kharkivskoi oblasti do 2027 roku. URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html> [In Ukrainian].

6. Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na period do 2027 roku «Rozvytok ta yednist, oriietovani na liudynu» (proekt). URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/docs/SSRD.pdf> [In Ukrainian].

7. Naukova i innovatsiina diialnist Ukrainy: statystychnyi zbirnyk. (2018). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf [In Ukrainian].

8. Analitichna dovidka shchodo spriannia rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Kharkivskii oblasti za I kvartal 2019 roku. URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82_%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0%20-%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%86%20%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BB%202019%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf [In Ukrainian].

Георгієвський Юрій Валентинович
завідувач наукового відділу правового забезпечення
галузевого інноваційного розвитку
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0001-8014-7827

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена аналізу сучасних проблем правового регулювання прийняття стратегій регіонального розвитку в Україні. Автор підсумовує, що відсутність Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. може створити небезпеку майбутньої невідповідності нормативних актів регіональних органів урядовим актам та спровокувати неузгодженість під час їхнього виконання. Це, у свою чергу, може завадити сталому розвитку регіонів України у 2021 році, формуючи перепони для бюджетного фінансування і виконання планів заходів регіональних стратегій та відповідних галузевих програм.

Ключові слова: регіональна стратегія, регіональний розвиток, Державна стратегія регіонального розвитку, децентралізація.

The scientific work is devoted to the analysis of contemporary problems of legal regulation of regional development strategies adoption in Ukraine. The author concludes that the absence of the State Strategy for Regional Development for 2021-2027 could create a risk of future inconsistency of regional bodies' acts with governmental acts and provoke inconsistencies in their implementation. This, in turn, may impede the sustainable development of Ukrainian regions in 2021, creating obstacles to budget financing and implementation of regional strategy plans and relevant sectoral programs.

Keywords: regional strategy, regional development, State strategy for regional development, decentralisation.

Євроінтеграційний вектор поступу України в сучасних умовах її існування залишається важливим орієнтиром реформаційних перетворень, модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і сприяння інноваційному розвитку. Національний план імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1] відкриває шлях до узгодження спільного стратегічного розвитку України та Європейського Союзу. Особливо значення цей процес набуває в контексті формування державної регіональної політики, що є засадою спланованого сталого розвитку України.

Значимо, що з 2014 року Україна синхронізує свої стратегічні документи із семирічними програмними періодами ЄС (зокрема, 2014-2020 рр., 2021-2027 рр.) і намагається імплементувати принципи і цілі європейської політики галузевого та просторового розвитку, закладених у Стратегії «Європа 2020». Принципи та цілі цієї Стратегії знайшли своє відображення у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [2], яку було схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, а також у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій постановою КМУ від 06.08.2014 р. №385 [3]. Зазначеними документами визначено вектор структурних перетворень в економіці та соціальній сфері та встановлено засади та передумови стійкого збалансованого регіонального розвитку України.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про засади державної регіональної політики» [4] реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі системи взаємопов'язаних документів, що ґрунтуються на Стратегії розвитку України, до яких віднесено, зокрема, Державну стратегію регіонального розвитку України та регіональні стратегії розвитку.

Згідно зі ст.8 закону Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики (наразі – Міністерство розвитку громад та територій відповідно до Положення [5]) розробляє, а Кабінет Міністрів України затверджує Державну стратегію регіонального розвитку України на період 7 років.

Відповідно до ст.10 закону, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації розробляють, а відповідні ради затверджують регіональні стратегії розвитку. Вони розробляються на період дії Державної стратегії регіонального розвитку України та мають відповідати її положенням. Отже, проаналізовані норми закону дозволяють дійти висновку про послідовність прийняття стратегій регіонального розвитку, розроблення та затвердження яких має відбуватись після розроблення Міністерством розвитку громад та територій Державної стратегії регіонального розвитку України та її затвердження Кабінетом Міністрів України

Відмітимо, що визначена законом послідовність прийняття стратегій регіонального розвитку України донедавна дотримувалась. Так, на підставі та у відповідності до положень Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою КМУ від 06.08.2014 р. №385, була розроблена і затверджена рішенням сесії Харківської обласної ради від 05.03.2015 р. № 1151-VI Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [6]. Така ж ситуація спостерігалась і в інших регіонах України: Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року [7] була затверджена рішенням обласної ради від 26.09.2014 р. №561-27/VI, Стратегія економічного і соціального розвитку Одеської області до 2020 року [8] – рішенням Одеської обласної ради від 21.12.2015 року №32-VII, Стратегія розвитку Сумської області на період до 2020 року [9] – рішенням Сумської обласної ради від 09.04.2015 р. У наведених рішеннях обласних рад, якими затверджувались ці регіональні стратегії, зазначалось, що вони ухвалюються на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року №385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», отже і у відповідності до неї.

Проте, ми звертаємо увагу, що на даний час Уряд не затвердив Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 рр. При цьому, майже в усіх регіонах України триває активна робота над розробленням і, навіть, затвердженням відповідних регіональних стратегій. Приміром, Стратегію регіонального розвитку Запорізької об-

ласті на період до 2027 року [10] затверджено рішенням Запорізької обласної ради від 12.12.2019 № 134, Стратегію розвитку Львівської області на період 2021-2027 років [11] – рішенням Львівської обласної ради від 24.12.2019 року № 948. Проекти регіональних стратегій розвитку на період 2021-2027 рр. оприлюднено на офіційних сайтах в Одеській [12] та Тернопільській [13] областях. У той же час, такі проекти наразі відсутні, приміром, на офіційних сайтах Харківської [14] та Дніпропетровської [15] обласних державних адміністрацій. Як бачимо, робота з розроблення та затвердження регіональних стратегій розвитку відбувається різними темпами і на власний розсуд керівників відповідних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Відсутність Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. може створити небезпеку майбутньої невідповідності нормативних актів регіональних органів урядовим актам та спровокувати неузгодженість під час їхнього виконання. Це, у свою чергу, може завадити сталому розвитку регіонів України у 2021 році, формуючи перепони для бюджетного фінансування і виконання планів заходів регіональних стратегій та відповідних галузевих програм.

Таким чином, затвердження Урядом Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр. є його терміновим завданням, виконання якого дозволить уникнути вищезазначених ризиків. З іншого боку, в умовах децентралізації актуальними є корегування встановленого наразі порядку прийняття, які визначають державну регіональну політику, що обумовлює необхідність внесення відповідних змін до закону України «Про засади державної регіональної політики».

ЛІТЕРАТУРА

1. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014-2017 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 р. № 847-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.

2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
4. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 90.
5. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2014 р. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
6. Стратегія розвитку Харківської області до 2020 року. URL: <http://www.oblrada.kharkov.ua/images/users/strategy05032015.pdf>.
7. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/rozvitku-dnipropetrovskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku.pdf>.
8. Стратегія економічного і соціального розвитку Одеської області до 2020 року. URL: blrada.odessa.gov.ua/odeska-oblast/strategichni-ta-programni-dokumenty-oblasti/strategiya-ekonomichnogo-ta-sotsialnogo-rozvytku-odeskoyi-oblasti-do-2020-roku/.
9. Стратегія розвитку Сумської області на період до 2020 року. URL: <http://sm.gov.ua/uk/oda/6113>.
10. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2413/strategiya-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html>.
11. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років. URL: https://loda.gov.ua/programy_ta_strategii.
12. Проєкт Стратегії розвитку Одеської області на період 2021-2027 років. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/socialeconomic/strategy21-27>.
13. Проєкт Стратегії розвитку Тернопільської області на період 2021-2027 років. URL: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/publication/content/55180.htm>.
14. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/propozitsiyi/119/101921>.
15. Офіційний сайт Дніпропетровської обласної державної адміністрації. URL: <https://adm.dp.gov.ua/>.

REFERENCES

1. Plan zakhodiv z implementatsii Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony, na 2014–2017

roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.09.2014 r. № 847-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.

2. Pro Stratehiiu staloho rozvytku “Ukraina–2020”: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

3. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na period do 2020 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.08.2014 r. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

4. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 № 156-VIII. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 13. art. 90.

5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 06.05.2014 r. № 197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

6. Stratehiiia rozvytku Kharkivskoi oblasti do 2020 roku. URL: <http://www.oblrada.kharkov.ua/images/users/strategy05032015.pdf> [In Ukrainian].

7. Stratehiiia rozvytku Dnipropetrovskoi oblasti na period do 2020 roku. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/rozvitku-dnipropetrovskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku.pdf> [In Ukrainian].

8. Stratehiiia ekonomichnogo i sotsialnogo rozvytku Odeskoi oblasti do 2020 roku. URL: blrada.odessa.gov.ua/odeska-oblast/strategichni-ta-programni-dokumenty-oblasti/strategiya-ekonomichnogo-ta-sotsialnogo-rozvytku-odeskoyi-oblasti-do-2020-roku/ [In Ukrainian].

9. Stratehiiia rozvytku Sumskoi oblasti na period do 2020 roku. URL: <http://sm.gov.ua/uk/oda/6113> [In Ukrainian].

10. Stratehiiia rehionalnogo rozvytku Zaporizkoi oblasti na period do 2027 roku. URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2413/strategiya-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html> [In Ukrainian].

11. Stratehiiia rozvytku Lvivskoi oblasti na period 2021-2027 rokov. URL: https://loda.gov.ua/programy_ta_strategii [In Ukrainian].

12. Proiekt Stratehii rozvytku Odeskoi oblasti na period 2021-2027 rokov. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/social-economic/strategy21-27> [In Ukrainian].

13. Proiekt Stratehii rozvytku Ternopilskoi oblasti na period 2021-2027 rokov. URL: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/publication/content/55180.htm> [In Ukrainian].

14. Ofitsiynyi sait Kharkivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/propozitsiyi/119/101921> [In Ukrainian].

15. Ofitsiynyi sait Dnipropetrovskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. URL: <https://adm.dp.gov.ua/> [In Ukrainian].

Глібо Сергій Васильович
директор НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0003-3398-9276
Завадська Ангеліна Тимурівна
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ПАРКІВ В УКРАЇНИ

Сьогодні відбувається активний розвиток інноваційної діяльності. Особливої важливості у цьому аспекті набуває проблематика правового регулювання функціонування суб'єктів інноваційної інфраструктури, одним з найбільш поширених з яких є науковий парк. Важливим є усунення колізій в нормативно-правових актах як загальної так і спеціальної дії, з метою забезпечення ефективного функціонування зазначених інноваційних суб'єктів.

Ключові слова: науковий парк, проєкт закону, інноваційна інфраструктура, національна інноваційна система.

Today there is an active development of innovative activity. Particularly important in this aspect is the problem of legal regulation of the functioning of the entities of innovative infrastructure, one of the most common of which is the science park. It is important to eliminate conflicts in regulations, both general and special, in order to ensure the effective functioning of these innovative entities.

Keywords: science park, draft law, innovation infrastructure, national innovation system.

На сьогоднішній день актуальним є питання удосконалення інноваційного законодавства. В цьому аспекті привертає увагу привертає увагу проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка» (щодо забезпечення інноваційного розвитку шляхом залучення інвестицій в створення інфраструк-

турних об'єктів наукового парку) реєстр. № 2619 від 18.12.2019 р. (далі – Проект Закону).

З метою здійснення аналізу положень зазначеного законопроекту та можливих наслідків його прийняття були використані наступні нормативно-правові акти:

– Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 23.07.1996–1996 р., № 30, стаття 141 (дата звернення: 25.01.2020);

– Цивільний кодекс України: Закон України IV від 16.01.2003 № 435-. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 (дата звернення: 25.01.2020)

– Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436- IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 36, ст. 266. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.166. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 46, ст.456. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про наукові парки: Закон України № 1563-VI від 25.06.2009. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 51, ст.757. (дата звернення: 25.01.2020)

– Про науковий парк «Київська політехніка: Закон України від 22.12.2006 № 523-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 10, ст. 86 (дата звернення: 25.01.2020)

– Проаналізувавши зміст наданих документів та вищезгаданих нормативно-правових актів вважається за необхідне викласти наступне.

Науковцями неодноразово зверталася увага, що проблеми правового регулювання наукових парків в Україні пов'язані з необхідністю удосконалення Законів України «Про наукові парки» та «Про науковий парк «Київська політехніка».[1, С. 44] Необхідно відмітити, що попри наявності загального закону та спеціального, ці закони повинні мати відповідне співвідношення, а спеціальній закон не може суперечити загальному в спільних нормах для усіх наукових парків. Тому ми виходимо з того, що положення нормативного акта, які визначають вимоги, спільні для усіх наукових парків, не можуть встановлювати відмінності в ознаках організаційно-правової форми та в господарській компетенції для будь-якого наукового парку.

Відповідно до Концепції розвитку національної інноваційної системи вона складається із розгалуженої мережі підсистем, однією з яких є інноваційна інфраструктура, що включає в себе і наукові парки. Таким чином, удосконалення законодавства щодо наукових парків також потребує його узгодження з національним інноваційним законодавством.

Важливим фактором для ефективного функціонування наукового парку є деталізація на нормативному рівні пріоритетних напрямів його діяльності з урахуванням положень Законів України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Це пов'язано з тим, станом на сьогоднішній день, напрями діяльності деяких наукових парків не відповідають ні стратегічним пріоритетним напрямам інноваційної діяльності на 2011–2021 роки, ні пріоритетним напрямам розвитку науки та техніки.[2]

В цьому аспекті, статтю 2 Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка» пропонується доповнити Законами України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III. Відсутність зазначених нормативно-правових актів приводить до неузгодженості положень

ст. 1 Закону України «Про наукові парки» та Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка» як загальних та спеціальних норм. Крім того, важливим є розширення переліку законодавства про науковий парк та його партнерів за допомогою законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну та інвестиційну діяльність на національному та міжнародному рівні, а також державну підтримку малого та середнього підприємництва. Особливого значення у цьому аспекті набуває питання узгодженості програмних документів державних органів з підтримки зазначених сфер економіки держави (в тому числі стратегій та концепцій розвитку) із Законом України «Про наукові парки» та Законом України «Про науковий парк «Київська політехніка», з метою забезпечення ефективного функціонування зазначеного суб'єкта інноваційної інфраструктури.

Також, можливим у правовому регулюванні діяльності наукових парків є уточнення та подальше розмежування на законодавчому рівні термінів «продукт» та «продукція» саме для наукових парків, де продукція виступає як результат діяльності підприємства, установи, організації (в тому числі і наукового парку), представлений сукупністю готових до реалізації матеріальних продуктів і послуг. Але цей термін може бути запозичений для вживання тільки з Господарського та Цивільного кодексів України з особливостями змісту термінів «інноваційна продукція», «інноваційний продукт», що містяться у Законі України «Про інноваційну діяльність».

На нашу думку, деталізації потребує і питання визначення режиму спільної власності в розумінні ст. 6 Проекту Закону та особливості правового режиму реалізації суб'єктами (науковим парком та інвестором) права спільної власності на інфраструктурні об'єкти з урахуванням положень Цивільного кодексу України. Крім того, враховуючи, що матеріальною базою функціонування наукового парку «Київська політехніка» є державне майно, розпорядником якого є Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», то необхідним є узгодження зазначеного законопроекту з Законом України «Про управління об'єктами державної власності».

Також у законопроекті відсутнє належне обґрунтування введення абсолютної заборони зміни цільового призначення інфраструктурних об'єктів при зміні їх власників (співвласників). На нашу думку, впровадження такого положення може призвести до неспроможності наукового парку ефективно реагувати на зміни у пріоритетних напрямках, віднесених до сфери його діяльності.

Таким чином, удосконаленню правового регулювання наукового парку «Київська політехніка» має передувати внесення змін до Закону України «Про наукові парки», що забезпечить узгодження загального та спеціального законодавства про наукові парки із законодавством, яке регулює інноваційну та інвестиційну діяльність. Зокрема, законодавчого удосконалення потребує і питання організаційно-правових форм наукових парків. Так, у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань міститься інформація щодо 25 юридичних осіб з назвою «Науковий парк», з яких 17 функціонують у формі товариств з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ). На нашу думку, це пов'язано з низкою переваг організаційного та правового характеру, які можуть використовувати такі суб'єкти, здійснюючи свою спеціалізовану діяльність.

Серед переваг створення інноваційних структур у організаційно-правовій формі ТОВ можливо назвати наступні:

1. Порядок формування статутного капіталу та види вкладів учасників. Так, відповідно до ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом. Така норма створює розширене коло можливостей складу статутного капіталу, що забезпечує належне функціонування інноваційної структури.

2. Порядок передачі дивідендів у державні структури.

3. Специфіка відповідальності. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників.[3]

Недосконалість законодавчого визначення організаційно-правової форми наукових парків, неузгодженість його функцій з вимогами до організаційно-правових форм підприємницьких товариств за Цивільним та Господарськими кодексами України, невідповідність принципам корпоративного управління потребують внесення змін у спеціальне законодавство. Крім того, врегулювання потребують питання фінансової діяльності, прозорої структури корпоративних відносин з метою формування довіри до наукових парків.[1, С. 47] В цьому аспекті є доцільним врахування окремих положень запропонованого Міністерством науки та освіти України Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо активізації діяльності наукових парків».[4] Також, у Законі України «Про наукові парки» необхідно конкретизувати призначення наукових парків в їх меті створення, функціях та завданнях. Таке призначення має полягати в розвитку та комерціалізації науки у закладах вищої освіти та наукових парках, з визначенням системного зв'язку наукової та науково-технічної діяльності цих суб'єктів.[5]

Підсумовуючи необхідно зауважити, що Проект Закону є актуальним, однак внесення змін до механізму функціонування Наукового парку «Київська політехніка» не може бути здійснений без системного підходу із застосуванням принципів права та положень чинного законодавства з питань інноваційного, інвестиційного та цивільного законодавства, а також внесення змін до Закону України «Про наукові парки».

ЛІТЕРАТУРА

1. Глібок С. В. Наукові парки України: правовий аспект. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків. 20 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 44-50.

2. Чернюк В. І. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. Вип.1. С. 72.

3. Завадська А. Т. Питання організації функціонування інноваційних структур у організаційно-правовій формі товариств з обмеженою відповідальністю. *Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення*: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу (м. Харків, 5 квітня 2019 року). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 66-67.

4. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо активізації діяльності наукових парків». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-regulyatornogo-akta-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakoniv-ukrayini-shodo-aktivizatsiyi-diyalnosti-naukovih-parkiv>.

5. Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 23.

REFERENCES

1. Hlibko, S.V. (2017). Naukovi parky Ukrainy: pravovyi aspekt. *Innovatsiina systema ta informatsiini tekhnologii v suchasni nautsi: zb. tez dop. mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv. 20 zhovt. 2017 r.) – Innovative system and information technologies in modern science: a collection of abstracts of an international scientific-practical conference*. Kharkiv, 44–50 [In Ukrainian].

2. Cherniuk, V.I. (2016). Naukovi parky v Ukrainy – stan ta problemy diialnosti. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – The theory and practice of intellectual property, issue 1*, 72 [In Ukrainian].

3. Zavadska, A.T. (2019). Pytannia orhanizatsii funktsionuvannia innovatsiinykh struktur u orhanizatsiino-pravovii formi tovarystv z obmezhenoiu vidpovidalnistiu. *Rehionalni innovatsiini initsiatyvy: zavdannia ta shliakhy vyrishennia: zb. nauk. pr. za materialamy kruhloho stolu (m. Kharkiv, 5 kvitnia 2019 roku) - Regional Innovative Initiatives: Challenges and Solutions: Collection of Scientific Papers on Round Table Materials*. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 66–67 [In Ukrainian].

4. Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo aktyvizatsii diialnosti naukovykh parkiv». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-regulyatornogo-akta-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-deyakih-zakoniv-ukrayini-shodo-aktivizatsiyi-diyalnosti-naukovih-parkiv> [In Ukrainian].

5. Hlibko, S.V. (2017). Pravove rehuliuvannia diialnosti naukovoho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovation*, 4 (20), 23 [In Ukrainian].

Дмитрик Ольга Олександрівна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач відділу загальних проблем формування та реалізації
інноваційної політики НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України,
професор кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Токарєва Катерина Олегівна
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення НАПрН України,
доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики
Харківського національного університету внутрішніх справ

ФІНАНСУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

У публікації розглянуто деякі особливості фінансування інклюзивної освіти в Україні та деяких країнах Європейського Союзу. Розглянуто правовий механізм надання субвенції з державного бюджету до місцевих бюджетів на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, особи з особливими освітніми потребами, міжбюджетні трансферти, субвенція.

The publication considered some features of financing inclusive education in Ukraine and in some countries of the European Union. The legal mechanism for providing subsidies from the state budget to local budgets for providing state support to persons with special educational needs is considered.

Keywords: inclusive education, inclusive education, persons with special educational needs, intergovernmental transfers, subvention.

На сучасному етапі розвитку української державності та суспільства однією з головних демократичних ідей виступає забезпечення рівності реалізації права на освіту шляхом впровадження концепції інклюзивної освіти та навчання. Такий підхід є цілком логічним та

аргументованим з урахуванням того, що в Основному Законі нашої держави – Конституції України закріплено право кожного на освіту (ч. 1 ст. 53). У ч. 2 ст. 6 Закону України «Про освіту» [1] закріплено, що освіта в Україні має будуватися за принципом рівних можливостей для всіх.

Україна ще у грудні 2015 року ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про ст. 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб та можливостей [2].

Підкреслимо, що чинне законодавство України не містить категорії «інклюзивна освіта», але законодавець використовує й визначає поняття інклюзивне освітнє середовище як сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей та інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1, п. 12, 13 ч. 1 ст. 1]. Крім того, законодавчо закріплено визначення поняття «особа з особливими освітніми потребами». До них належать особи, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [1, п. 20 ч. 1 ст. 1]. Наведене дозволяє зробити висновок про те, що до категорії таких осіб можуть підпадати не тільки учні з інвалідністю, а й внутрішньо переміщені особи, діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту, особи, які здобувають спеціалізовану освіту та/або можуть прискорено опанувати зміст навчальних предметів, учні з особливими мовними освітніми потребами (наприклад, ті, які здобувають загальну середню освіту мовами, що не належать до слов'янської групи мов) тощо.

Створення інклюзивної освіти свідчить про сприяння держави розвитку усіх здобувачів освіти активними членами суспільства. Наведені міркування конкретизуються у ст. 19 вищезазначеного нормативно-правового акта, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. При цьому особам з особливими освітніми потребами освіта надається нарівні з іншими особами, у тому числі шляхом створення належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення та забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби таких осіб, визначені в індивідуальній програмі розвитку.

Так, для навчання, професійної підготовки або перепідготовки осіб з особливими освітніми потребами застосовуються види та форми здобуття освіти, що враховують їхні потреби та індивідуальні можливості. Навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема тими, що спричинені порушенням розвитку та інвалідністю, у закладах дошкільної, позашкільної та середньої освіти здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі з урахуванням потреб дитини, визначених в індивідуальній програмі розвитку [3, ч. 1 ст. 6].

Показово, що у країнах ЄС розвиток інклюзивної освіти підтримує Європейська Комісія спільно з EASNIE (European Agency for Special Needs and Inclusive Education) та ЮНЕСКО. У 14 країнах ЄС школи або місцева влада отримують додаткові ресурси для учнів з особливими освітніми потребами, зарахованих до загальноосвітніх навчальних закладів. Ці додаткові ресурси можна тлумачити як свідчення комплексної політики щодо таких учнів [4]. Відповідно до п. 6 1 ч. 1 ст. 97 Бюджетного кодексу України [5] субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами є одним з видів міжбюджетних трансфертів, які надаються з державного бюджету до місцевих бюджетів. Обсяги такої субвенції затверджуються у законі про Державний бюджет України окремо для бю-

джету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (додаток 6) аналізована субвенція передбачена в загальному обсязі 504 458, 3 тис. грн. [6]. Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами регламентовано постановою Кабінету Міністрів України від 14 лют. 2017 р. № 88 (далі – Постанова № 88) [7]. Розподіл субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюється між місцевими бюджетами у порядку, визначеному Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями відповідно до кількості осіб з особливими освітніми потребами, та затверджується рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, рішенням про обласний бюджет [5, ч. 3 ст. 1033].

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами спрямовується на надання державної підтримки для здобуття освіти дітьми: (1) сліпими та із зниженим зором; (2) глухими та із зниженим слухом; (3) з тяжкими порушеннями мовлення; (4) із затримкою психічного розвитку; (5) з порушеннями опорно-рухового апарату (6) з порушенням інтелектуального розвитку; (7) із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектра) у закладах та установах освіти [5, ч. 1 ст. 1033]. З наведеного вбачається, що законодавець чітко визначає категорії осіб, на підтримку яких надається зазначена субвенція. У наведеному приписі йдеться про підтримку дітей з особливими освітніми потребами, тобто вона застосовується до осіб, які не досягли 18-ти років. Разом із цим у вже згадуваному за текстом Закону України «Про освіту» передбачаються різні рівні освіти.

Зокрема, йдеться про такі рівні, як: а) дошкільна освіта; б) початкова освіта; в) базова середня освіта; г) профільна середня освіта; д) перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; е) другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти; є) третій (вищий) рівень професійної (професійно-тех-

нічної) освіти; ж) фахова передвища освіта; з) початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; і) перший (бакалаврський) рівень вищої освіти; й) другий (магістерський) рівень вищої освіти; к) третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти; л) науковий рівень вищої освіти [1, ч. 2 ст. 10]. Синтезуючи наведені положення, зазначимо, що вказана субвенція може використовуватись на підтримку осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними всіх рівнів освіти, які передують вищій освіті.

Вказані міркування підтверджуються й п. 3 Постанови № 88, в якому зазначено, що: субвенція спрямовується на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в закладах дошкільної освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу), закладах загальної середньої освіти (крім спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, а саме дітям сліпим та із зниженим зором, глухим та із зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру). Фактично законодавець визначає не лише рівні освіти, а й види закладів освіти.

Зазначимо, що вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі регламентовано постановою Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2011 р. № 872 [8]. Так, для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

одна–три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках [8, п. 8]. Таким чином, встановлена гранично допустима кількість дітей з особливими потребами в навчальних класах. На наш погляд, такий підхід є логічним. Виходячи з того, що загальна кількість учнів в класі не може перевищувати 30 осіб [9], кількість осіб з особливими потребами в кожному класі є порівняно невеликою для того, аби забезпечити якісне надання освітніх послуг усім здобувачам освіти. Вважаємо, що навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому.

Головним розпорядником цих фінансових ресурсів є МОН України, а розпорядниками субвенції за місцевими бюджетами є структурні підрозділи з питань освіти і науки місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які визначаються рішенням відповідної місцевої ради. Необхідно акцентувати увагу на тому, що за рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на:

1) оплату праці фахівців (перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України) на основі укладених цивільно-правових договорів за: (а) проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) відповідно до індивідуальних програм розвитку для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів); (б) надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах

(групах) закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності;

2) придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів дошкільної та загальної середньої освіти (крім закладів дошкільної освіти (ясел-садків) компенсуючого типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти (дитячих будинків) інтернатного типу, спеціальних шкіл, санаторних шкіл, навчально-реабілітаційних центрів), закладів позашкільної, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти державної та комунальної власності. Типовий перелік спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти;

3) оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних закладах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами (придбання методичного, навчального та програмного забезпечення, предметів, матеріалів і обладнання, у тому числі довгострокового користування) [5, ч. 2 ст. 1033]. З огляду на те, що субвенція – це міжбюджетний трансферт, який надається на чітко визначену мету [5, п. 48 ч. 1 ст. 2], цілком логічним вбачається закріплення закритого переліку напрямків фінансування за рахунок коштів бюджету, наданих як субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.

По-іншому підходять до фінансування інклюзивної освіти підходять у Нідерландах. Зокрема, було впроваджено модель, так званої, пропускнуої здатності. У цій моделі виділяються бюджети на освіту з особливими потребами до регіональних установ інститутом на центральному рівні. Виділення фінансування відбувається на загальну кількість студентів у регіоні, а не на кількість студентів, які мають особливі потреби в цьому регіоні. Завдяки цій моделі пропускнуої здатності, фактичний розподіл фінансування в межах регіону вимагає тісної співпраці між основною та спеціальною освітою. Тому

модель пропускну́ї здатно́сті розглядається як краща модель для підвищення рівня інклюзивної освіти [10]. Фактично забезпечується фінансування освіти загалом, а студенти з особливими потребами є частиною загальної кількості студентів. Так, забезпечується рівність не лише доступу до освіти, а й рівність у її фінансуванні.

Разом із цим констатуємо, що рівень державної підтримки інклюзивної освіти в Україні наразі не є достатнім. Існує необхідність у залученні додаткових грошових коштів й впровадженні інклюзивної освіти на європейському рівні. Показово, що у системі литовської освіти передбачається не лише бюджетне фінансування, а й виділяються додаткові грошові кошти для шкіл з особливими потребами. Так, з Оперативної програми інвестицій структурних фондів ЄС на 2014–2020 роки заплановано щорічно інвестувати понад 9% у систему освіти з метою покращення досягнень учнів у загальній освіті, якості та актуальності на ринку праці вищої освіти, професійної освіти та навчання та вдосконалення здібностей дослідників [11]. Таким чином, поряд із бюджетним фінансуванням залучаються й, так би мовити, позабюджетні кошти для надання дітям максимально широкого доступу до звичайної моделі освіти й відповідних навчальних програм.

На наш погляд, зважаючи на те, що в Україні інклюзивна освіта перебуває на етапі становлення, слід активізувати процеси її подальшого впровадження в реальну дійсність. В умовах широкого поширення процесів децентралізації на світовій арені, у тому числі й на теренах нашої держави, слід активно залучати кошти й на місцевому рівні. При цьому в цій ситуації вбачаємо логічним створити відповідний фонд коштів на місцевому рівні (у складі місцевих бюджетів). Такий підхід забезпечить додаткове фінансування галузі освіти й сприятиме реалізації конституційного права громадян на освіту, незалежно від стану їх здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.

3. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Baidak N. Financing Schools Mechanisms, Methods and Criteria in Public Funding / Baidak N. (coordination), Isabelle De Coster, Jari Matti Riihelainen, Anna McNamee. 2014. 108 p. URL: <http://www.erasmusplus.sk/uploads/publikacie/170EN.pdf>.
5. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n3296>.
6. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листоп. 2019 р. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>.
7. Про Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами: постанова Кабінету Міністрів України від 14 лют. 2017 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.
8. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: постанова Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2011 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#n8>.
9. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 трав. 1999 р. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14/>.
10. Joyce Gubbels, Karien M. Coppensa and Inge de Wolf Inclusive education in the Netherlands: how funding arrangements and demographic trends relate to dropout and participation rates. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13603116.2017.1416684?needAccess=true>.
11. Country information for Lithuania - Financing of inclusive education systems. URL: <https://www.european-agency.org/country-information/lithuania/financing-of-inclusive-education-systems>.

REFERENCES

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 16.01.2020 r. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Inklyuzivne navchannia. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> [In Ukrainian].
3. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10 sich. 2002 r. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
4. Baidak, N. (2014). Financing Schools Mechanisms, Methods and Criteria in Public Funding. Baidak N. (coordination), Isabelle De Coster, Jari Matti Riihelainen, Anna McNamee (Eds.). URL: <http://www.erasmusplus.sk/uploads/publikacie/170EN.pdf> [In English].

5. Biudzhetni kodeks Ukrainy vid 8 lyp. 2010 r. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n3296>.

6. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik: Zakon Ukrainy vid 14 lystop. 2019 r. № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>.

7. Pro Poriadok ta umovy nadannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na nadannia derzhavnoi pidtrymky osobam z osoblyvymy osvithnimy potrebamy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 liut. 2017 r. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>.

8. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 serp. 2011 r. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#n8>.

9. Pro zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 13 trav. 1999 r. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14/>.

10. Joyce Gubbelsa, Karien M. Coppensa and Inge de Wolf Inclusive education in the Netherlands: how funding arrangements and demographic trends relate to dropout and participation rates. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13603116.2017.1416684?needAccess=true> [In English].

11. Country information for Lithuania - Financing of inclusive education systems. URL: <https://www.european-agency.org/country-information/lithuania/financing-of-inclusive-education-systems> [In English].

Клімова Галина Павлівна

*доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Розглядається зміст поняття «інноваційна особистість», аналізуються різні моделі інноваційної особистості. Досліджуються інноваційні якості викладача вищої школи, які формуються в процесі його професійного становлення. Розглядаються різноманітні підходи до організації професійного становлення викладача вищої школи.

Ключові слова: інноваційна особистість, професійне становлення викладача, вимоги до інноваційної особистості, етапи професійного становлення викладача, інноваційні якості викладача вищої школи.

The content of the concept of «innovative personality» is considered, different models of innovative personality are analyzed. The innovative qualities of the high school teacher, which are formed in the process of his professional formation, are investigated. Various approaches to the organization of professional formation of a high school teacher are considered.

Keywords: innovative personality, professional development of the teacher, requirements for innovative personality, stages of professional formation of the teacher, innovative qualities of the teacher of higher education.

Серед найважливіших умов, необхідних для ефективного протікання процесів інноваційного розвитку, найбільш значимим є формування інноваційної особистості як особистості нового соціального типу. В інноваційному суспільстві людина являє собою не просто «економічну людину», під якою розуміється комплекс економічних функцій та ролей, що визначають раціональну поведінку людини в економіці індустріального типу, а багатогранну особистість, яка виступає як вирішальний чинник й головний ресурс суспільства інноваційного типу

В науковій літературі представлені різні моделі інноваційної особистості. На наш погляд, інноваційна особистість – це особистість, що творить сучасність, тобто здатна вплинути на хід соціального розвитку. При цьому вона сама сформована умовами сучасності. Інноваційна особистість прагне керувати соціальною дійсністю. З цією метою вона знаходиться в пошуку нових форм впливу. Вона готова взяти відповідальність за наслідки своєї інноваційної діяльності

Інноваційній особистості, що забезпечує інноваційний розвиток суспільства властиві такі риси, як: здатність до творчості; наявність певного інтелектуального ресурсу; соціальна зрілість як готовність до інноваційної діяльності.

Здатність до творчості передбачає вміння бачити різні шляхи вирішення нестандартної ситуації, оцінивши кожен з них і вибрати найбільш оптимальний. Антиподом творчості є традиціоналізм, для

якого характерно небажання прагнути до нового, невідомого. Здатність не до адаптивного самозмінення, коли особистість змушена пристосовуватися до динамізму соціального життя, а до такого смислорозумінню, яке націлено як на зміну умов соціального життя, так і на самовдосконалення – є інтегральною якістю інноваційної особистості. Ця типова особливість творчості обумовлює як сукупність особистісних рис, так і загальні характеристики творчого мислення як атрибутивної ознаки інноваційної особистості. Провідними властивостями творчого мислення виступають: здатність виявляти безліч різних варіантів вирішення завдань при одних і тих же умовах, а також здатність знаходити несуперечливі рішення в суперечливих ситуаціях.

Особистість інноваційного типу володіє високим інтелектом, одним із способів адекватної оцінки якого є співвідношення рівня її утворення та ступеня її включення у суспільно-значущі сфери діяльності. У теперішній час найпродуктивніші рішення інноваційних задач створюються на межі різних галузей наукового знання на основі найбільш повного використання інтелектуального ресурсу особистості. При цьому інноваційна особистість соціально і психологічно глибоко мотивована. Вона володіє внутрішньою готовністю до здійснення інноваційної діяльності.

Сказане дозволяє сформулювати конкретні вимоги, що пред'являються до інноваційної особистості:

1. Уміння інтегрувати різні види наукового знання. Для цього необхідна не тільки здатність до постійного переосмислення світу, а й готовність приймати зміну смислів навколишнього світу, змінювати свої життєві орієнтири.

2. Інноваційну особистість відрізняє високий рівень професійної самосвідомості.

3. Інноваційна особистість повинна розуміти і по можливості передбачити наслідки інноваційних проектів, брати на себе моральну відповідальність за свою творчість.

Завдяки інноваційним якостям особистість виявляється здатною ініціювати і реально забезпечувати становлення і розвиток інноваційного суспільства.

Необхідність інноваційного розвитку вищої школи актуалізує проблему професійного становлення викладача, зорієнтованого на інноваційну діяльність. Це обумовлено тим, що розвиток творчого потенціалу викладача вищої школи є ключовою умовою забезпечення його готовності до праці в умовах інноваційних змін.

Інноваційні якості викладача вищої школи формуються в процесі його професійного становлення. в якому можна виділити певні етапи:

1. формування професійних «намірів» – усвідомлений вибір професії;

2. професійна підготовка – освоєння системи професійних знань, умінь, навичок, формування соціально-значущих і професійних якостей;

3. професіоналізація – адаптація до професії, професійне самовизначення, придбання професійного досвіду, розвиток якостей, необхідних для кваліфікованого виконання професійної діяльності;

4. майстерність – творче, ініціативне виконання професійної діяльності.

Професійне становлення викладача вищої школи багато в чому визначається його умінням вирішувати професійні завдання на основі моделювання інноваційного освітнього середовища, здійснення інноваційної діяльності, призначення якої – обґрунтоване перевтілення змісту освіти і методів навчання за рахунок створення, розповсюдження і освоєння нових освітніх ідей з метою підвищення ефективності функціонування системи вищої школи.

Розгляд різноманітних підходів до організації професійного становлення викладача вищої школи, зорієнтованого на інноваційну діяльність, дозволяє стверджувати:

– спостерігається зміна вимог до викладача: від педагога – предметника до педагога – дослідника;

– визначними характеристиками професіоналізму викладача стають інноваційний стиль мислення, професійна творчість тощо;

– необхідна перебудова стратегії роботи з викладачем, яка обумовлена соціальною ситуацією, що склалася, практикою сучасної освіти у ВНЗ, зміною ціннісних основ в суспільстві у цілому;

– для підготовки викладача вищої школи до інноваційної діяльності в процесі його професійного становлення необхідно створити умови для формування у нього дослідницької і комунікативної компетенцій, рефлексивних вмінь, мотиваційної готовності до інновацій;

– процес професійного становлення викладача, зорієнтованого на інноваційну діяльність, повинен здійснюватися на основі компетентнісного підходу і бути безперервним, тобто становлення інноваційної практики – це процес, який постійно змінюється;

– професійне становлення викладача вищої школи відбувається за рахунок участі суб'єкта в інноваційній діяльності і спеціально організованих рефлексивно-аналітичних, проектних і освітніх процесах;

– доцільно організовувати супроводження професійного становлення викладача вищої школи на основі вирішення різнорівневих завдань, які притаманні даному виду діяльності (засвоєння знань і вмінь на основі конструювання понять і смислів, вирішення професійних завдань на основі моделювання інноваційного освітнього середовища, вибудовування своєї траєкторії професійного руху на основі проектування діяльності, індивідуальних освітніх завдань і програми по їх реалізації).

Процес професійного становлення викладача вищої школи, який займається інноваційною діяльністю, включає *змістовний, організаційний і результативний компоненти*.

Змістовний компонент передбачає наповнення даного процесу модульними дидактичними одиницями, які забезпечують збагачення наукових знань і професійно-педагогічних вмінь (здійснювати рефлексію своєї діяльності, постановку освітніх завдань, вибудовувати індивідуальну програму дій з їх реалізації).

Організаційний компонент спрямований на створення інноваційного освітнього середовища, що дозволяє засвоювати його зміст і насичувати його відповідними формами (організаційно-діяльнісними і рефлексивно-аналітичними семінарами) і методами (конструювання, моделювання, проектування та ін.).

Результативний компонент зорієнтований на розробку засобів моніторингу і здійснення моніторингових досліджень підготовки

викладача вищої школи до інноваційної діяльності в процесі його професійного становлення.

Таким чином, процес професійного становлення викладача вищої школи, зорієнтованого на інноваційну діяльність, передбачає його постійне удосконалення в процесі безперервної професійної освіти, виконання професійної діяльності за рахунок особистої активності.

***Кохан Вероніка Павлівна**
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-3129-9266*

НОВІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ НАУКОВИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ НАУКОВИХ УСТАНОВ

В статті досліджено застосовувані підходи в управлінні науковою діяльністю. Зазначено, що сьогодні в Україні домінує класичне проектне управління науковою сферою, визначені його етапи. Автором запропоновано застосовувати науковим установам новий підхід до організації наукової роботи – гнучкі методи управління науковою діяльністю (Agile), які відповідають викликам і тенденціям цифрової економіки. У статті досліджені особливості Agile-підходу та окремих його методів.

Ключові слова: управління науковою діяльністю, класичний проектний підхід, Agile-підхід, цифрова економіка, скрам, канбан.

The article deals with the applied approaches in the management of scientific research. It is stated that today in Ukraine the classical project management of the scientific sphere dominates, its stages are defined. The author offers scientific institutions to apply a new approach to the organization of scientific work - flexible methods of management of scientific activity (Agile), which meet the challenges and tendencies of the digital economy. The article explores the features of the Agile approach and its individual methods.

Keywords: scientific research management, classic project approach, Agile approach, digital economy, scrum, kanban.

Наукові дослідження відіграють важливу роль в розвитку суспільства і держави, при цьому у наукових дослідженнях простежується дуалізм: з одного боку вони характеризуються традиційним, ієрархічним характером, а з іншого – не можуть не реагувати на новітні суспільні тенденції і трансформацію економіки і суспільства на цифрові рейки.

Цифрова економіка – це тип економіки, де ключовими факторами та засобами виробництва є цифрові дані (бінарні, інформаційні тощо) та мережеві транзакції, а також їх використання як ресурсу, що дає змогу істотно збільшити ефективність та продуктивність діяльності та цінність для отриманих продуктів та послуг [1]. Цифровізація економіки неможлива без зміни підходів до її управління. У сфері державної наукової і науково-технічної діяльності, як однієї з галузей економіки, так само назріла нагальна необхідність у зміні методів організації здійснення наукових досліджень, зокрема, методів організації роботи наукових колективів.

В Україні в усіх сферах суспільного життя до цього часу домінують дві традиційні системи управління: ієрархія та жорсткий системний менеджмент. Ці управлінські підходи є застарілими, вони надмірно інструктивні та бюрократичні. Варто зауважити, що сьогодні системний менеджмент – спосіб усвідомлення організаційних проблем та їх вирішень – явище, від правильного розуміння і використання якого залежить як стабільність та процвітання національної економіки, так і задоволеність громадян рівнем свого життя.

Найпопулярнішим методом управління сучасною українською наукою є проектне управління або класичний проектний менеджмент (каскадний підхід або принцип «водоспаду»). Зазвичай виділяють 5 етапів класичного проектного управління, але можна додавати і проміжні етапи, якщо того вимагає проект [2, с. 18-19]:

Етап 1. Ініціація. Керівник проекту і команда визначають вимоги до проекту. На цьому етапі часто проводяться наради та «мозкові штурми», на яких визначається що ж повинен представляти із себе

продукт проекту.

Етап 2. Планування. На даному етапі команда вирішує, як вона буде досягати мети, поставленої на попередньому етапі. Команда уточнює і деталізує цілі і результати проекту, а також склад робіт за проектом. На підставі цієї інформації команда формує календарний план і бюджет, оцінює ризики і виявляє зацікавлені сторони.

Етап 3. Розробка. Ця стадія реалізується не для всіх проектів – як правило, вона є частиною фази планування. У фазі розробки, характерній для технологічних проектів, визначається конфігурація майбутнього проекту і / або продукту і технічні способи його досягнення. Наприклад, в ІТ-проектах на даному етапі вибирається мова програмування.

Етап 4. Реалізація та тестування. Впродовж цього етапу відбувається основна робота по проекту – написання коду програми, зведення будівлі тощо. Дотримуючись розробленого плану, команда створює суть проекту, проводить контроль за обраними критеріями. У другій частині цього етапу відбувається тестування продукту, його перевіряють на відповідність вимогам замовника і зацікавлених сторін. При тестуванні виявляють та виправляють недоліки продукту.

Етап 5. Моніторинг і завершення проекту. Залежно від проекту на цьому етапі може відбутися як проста передача замовнику результатів проекту, так і відбутися тривалий процес взаємодії з клієнтами щодо поліпшення проекту та підвищення задоволеності клієнтів, підтримки результатів проекту. Останнє стосується проектів в галузі клієнтського сервісу та програмного забезпечення.

Однак, класичний проектний менеджмент може застосовуватися лише у проектах, у яких відбуваються незначні зміни, оскільки цей метод управління характеризується чітким планування завдань і суворо прив'язаний до часу їх виконання. Він не може бути застосований для управління проектами, які складаються з численних підпроектів і які є не послідовними у виконанні, а навпаки потребують планування, реалізації, розробки і моніторингу результатів всіх проектів одночасно.

Тренди цифрової економіки – Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові техноло-

гії, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні технології, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн – вимагають, як уже заназначалося, нових підходів і методологій в управлінні науковою діяльністю. Такою методологією є agile.

Agile-методологія представляє собою систему з багатьох теоретичних підходів, застосовуваних до найбільш значущих напрямів розробки, сьогодні термін «agile» використовується як спільна назва сукупності низки практик: скрам (scrum), «екстремальне програмування» (Extreme programming), функціонально керована розробка (Feature driven development), бережлива методика розробки (Lean software development), канбан (Kanban) та інші.

Свою назву сімейство гнучких методологій отримало в 2001 році з публікації Маніфесту Agile (Agile Manifesto) [3], який закріпив основні принципи і практики гнучкої розробки програмного забезпечення, багато з яких існували в менеджменті та розробці програмної розробки з 1980 років. Методологія Agile була побудована на принципах створення мобільної і такої, що легко змінюється організації виробництва, на протипагу раніше існуючого лінійного управління за принципом «водоспаду» [4, с. 85].

Маніфест гнучкої розробки програмного забезпечення передбачає 4 цінності та 12 принципів [3]:

1. Люди та співпраця важливіші за процеси та інструменти.
2. Працюючий продукт важливіший за вичерпну документацію.
3. Співпраця із замовником важливіша за обговорення умов контракту.

4. Готовність до змін важливіша за дотримання плану.

Розглянемо найпопулярніші фреймворки або методи Agile.

Scrum заснований на цінностях, закладених в Agile-маніфесті в 2001 і забезпечує основу для гнучких процесів. Цей метод не описує гнучку техніку, що використовується в реальному процесі. Він визначає три ролі, які повинні бути присутніми в проекті і визначає їх обов'язки. Власник продукту несе відповідальність за успіх команди в цілому. Скрам-майстер модерує зустрічі команди, усуває перешкоди, які можуть виникнути в процесі, і забезпечує безперешкодний

обмін інформацією між власником продукту і командою. Команда знаходиться в центрі всього процесу, тому що виконує встановлені вимоги. Існує розподіл між структурою і методами, тому що це дає членам команди максимально можливу свободу в тому, як саме вони застосовують методи. Але найголовніше, що в Scrum немає лідера проекту.

Kanban – це візуалізована форма списку завдань. Різні вимоги прописуються на стікерах і кріпляться до дошки, що має назву канбан-дошка. Стікери розміщуються в одному стовпці на дошці. Залежно від прогресу вони переміщуються уздовж дошки від одного етапу проекту до наступного. Для кожного етапу виділено свій стовпчик. Це полегшує візуалізацію процесів проекту і спрощує планування, моніторинг та управління. На відміну від Scrum, розробка проекту в Канбан не обмежена в часі. Команда проекту розробляє власні вимоги, якщо вона має достатньо вільних ресурсів [5].

В основі реалізації цих та інших гнучких методів – ітеративно-інкрементальний принцип. Цей принцип означає, що втілення проекту здійснюється ітераціями – невеликими етапами тривалістю від 1 до 4 тижнів. У підсумку кожної ітерації (як правило, вона називається спринтом) отримують кінцевий результат – створена версія продукту, набір функцій тощо. Отриманий результат (інкремент) надають для ознайомлення зацікавленим сторонам або кінцевим користувачам з метою отримання зворотного зв'язку і прийняття рішення про випуск або визначення напрямів поліпшення/доопрацювання. Кожний інкремент повинен мати цінність в першу чергу для користувачів продукту, замовників та – в ідеальному випадку – для будь-яких інших зацікавлених осіб (стейкхолдерів). Кожний наступний інкремент додає цінності у порівнянні з минулим. Інкрементальна розробка допомагає максимально швидко створити мінімально життєздатний продукт, за допомогою якого можна перевірити гіпотези і припущення щодо результатах проекту, що вимагаються, а також організувати роботу зі зворотним зв'язком [6, с. 13-14].

З часу свого винайдення Agile поступово став загальноприйнятим інструментом управління при розробці програмного забезпечення. Зв'язок між компаніями-розробниками програмного забезпечення

ня, науково-інноваційними центрами та великими університетами, які готують менеджерів, програмістів і UNIX дизайнерів, забезпечив проникнення ідей Agile в академічне середовище. Останнім часом цей вид менеджменту застосовується не лише в межах галузі інформаційних технологій, а й у бізнесі і навіть у державних справах. Наприклад, уряди Норвегії, Нової Зеландії, США вже озброїлися цими методиками у своїй діяльності [7].

Застосування Agile для управління науковими та освітніми проєктами є перспективним напрямком академічної роботи. При цьому спроби використовувати методологію Agile в академічному середовищі, особливо в науці та освіті, схожі на спроби принести її ідеї в банківський сектор, великий бізнес і державне управління: навряд чи можна очікувати, що в найближчі роки Agile буде застосовуватися повсюдно, але стало зрозуміло, що частково методології знайдуть застосування в цій сфері.

Проникнення agile в наукове академічне середовище відбувається дуже повільно і в першу чергу через надмірну бюрократизацію наукової сфери і застарілість організаційних форм науки. В Україні наука сфокусована в державних наукових установах, відповідно наука фінансуються державою. Діяльність наукових установ обтяжена бюрократичної рутинною, необхідною для фінансової звітності, що зі зрозумілих причин перешкоджає проникненню і поширенню методології agile.

Умовами більш активного сприйняття науковою спільнотою методології agile могло бути зменшення державного контролю за діяльністю наукових установ. Однак, цілком можливо, що зменшення контролю приведе до зниження обсягів фінансування науки державою і відповідно до підвищення комерціалізації наукових установ.

Аналіз цінностей Маніфесту Agile (Agile Manifesto) дозволяє стверджувати, що застосування ідей Agile не обмежується лише IT-сферою, цінності методології можуть використовуватися й в інших сферах економіки – науці, освіті, державному управлінні. Більше того, застосування Agile-підходу на в діяльності наукових установ сприятиме виявленню можливих проблем та обмежень застосування Agile в науці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український Інститут Майбутнього. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>.

2. Старченко Г. В. Управління проектами: теорія та практика: навч. посіб. / Чернівці: видавець Брагинець О. В., 2018. 306 с.

3. Agile-манифест разработки программного обеспечения. URL: <http://www.agileukraine.org/p/agile-manifesto.html>.

4. Манокин М. А., Ожегова А. Р., Шенкман Е. А. Методология agile в образовательной среде. *Университетское управление: практика и анализ*. 2018. 22(4). С. 83-96. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-agile-v-obrazovatelnoy-srede>.

5. Гнучке управління проектами: шлях до задоволених клієнтів. URL: <https://job-wizards.com/ua/hnuchke-upravlinnia-proektamy-shliakh-do-zadovolenykh-kliientiv/>.

6. Навигатор цифровой трансформации: Agile-подход в государственном управлении: электронное издание / под ред. Е. Г. Потаповой. Москва: РАН-ХиГС, 2019. 162 с. URL: http://www.tadviser.ru/images/2/2d/2_5206608777846981648.pdf.

7. Как Agile используют в правительстве Норвегии, Новой Зеландии и США, или о важности изменений. URL: <https://biz.mann-ivanov-ferber.ru/2016/05/24/kak-agile-ispolzuyut-v-pravitelstve-norvegii-novoj-zelandii-i-sshali-o-vazhnosti-izmenenij/0/>.

REFERENCES

1. Ukrainskyi Instytut Maibutnoho. Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyvrovoiu ekonomikoiu. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1> [In Ukrainian].

2. Starchenko, H.V. (2018). Upravlinnia proektamy: teoriia ta praktyka. Chernihiv: vydavets Brahynets O.V. [In Ukrainian].

3. Agile-manifest razrabotki programmogo obespecheniya. URL: <http://www.agileukraine.org/p/agile-manifesto.html> [In Russian].

4. Manokin, M.A., Ozhegova, A.R., Shenkman, E.A. (2018). Metodologiya agile v obrazovatelnoy srede. *Universitetskoye upravleniye: praktika i analiz – University Management: Practice and Analysis*, 22(4), 83–96. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-agile-v-obrazovatelnoy-srede> [In Russian].

5. Hnuchke upravlinnia proektamy: shliakh do zadovolenykh kliientiv. URL: <https://job-wizards.com/ua/hnuchke-upravlinnia-proektamy-shliakh-do-zadovolenykh-kliientiv/> [In Ukrainian].

6. Navigator tsifrovoy transformatsii: Agile-podkhod v gosudarstvennom upravlenii. (2019). E. G. Potapova. (Ed.). Moskva: RANKhiGS URL: http://www.tadviser.ru/images/2/2d/2_5206608777846981648.pdf [In Russian].

7. Kak Agile ispolzuyut v pravitelstve Norvegii. Novoy Zelandii i SShA. ili o vazhnosti izmeneniy. URL: <https://biz.mann-ivanov-ferber.ru/2016/05/24/kak-agile-ispolzuyut-v-pravitelstve-norvegii-novoj-zelandii-i-ssha-ili-o-vazhnosti-izmenenij/0/> [In Russian].

Любчич Анна Миколаївна
кандидат юридичних наук,
учений секретар НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-6492-4179

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розкрито суть інклюзивної освіти, проаналізовано стан та проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні та Харківській області. Визначено основні етичні засади навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами в світі та області.

Ключові слова: інклюзія, освіта, Харківська область.

The essence of inclusive education is revealed, the status and problems of implementation of inclusive education in Ukraine and Kharkiv region are analyzed. The basic ethical principles of educational activity of students with special educational needs in the region and world are determined.

Keywords: inclusion, education, Kharkiv region.

Забезпечення того, що кожна людина має рівні можливості для навчального прогресу, залишається проблемою у всьому світі. Sustainable Development Goal 4 у галузі освіти та Education 2030 Framework for Action підкреслюють інклюзію та справедливість як основу якісної освіти.

Конвенція ЮНЕСКО проти дискримінації в освіті (1960 р.) та інші міжнародні договори з прав людини забороняють будь-яке виключення з навчальних можливостей або обмеження їх на основі соціальних приписів або сприйнятих відмінностей, таких як стать, етнічне / соціальне походження, мова, релігія, національність, економічний стан та здібності.

Досягнення виключених та маргіналізованих груп та забезпечення їх якісною освітою вимагає розробки та впровадження інклюзивної політики та програм в Харківській області та прописанні основ в Стратегії розвитку Харківської області 2021–2027 рр.

ЮНЕСКО просуває інклюзивні системи освіти, які усувають бар'єри, що обмежують участь та досягнення всіх учнів, поважають різноманітні потреби, здібності та характеристики та усувають усі форми дискримінації у навчальному середовищі.

Організація співпрацює з урядами та партнерами для вирішення проблеми виключення та нерівності в освіті. Серед маргіналізованих та вразливих груп ЮНЕСКО приділяє особливу увагу дітям з обмеженими можливостями, оскільки вони є надмірно представленими серед населення тих, хто не здобуває освіти. Корінні жителі також продовжують відчувати відчуження в межах та від навчання.

Закон України «Про освіту» відкриває широке поле впровадження інклюзії у системі освіти. Міністерство освіти та його партнери ініціювало створення інклюзивно-ресурсних центрів.

Міністерство освіти розробило й затвердило концепцію «Нової української школи» – стратегією реформування середньої освіти до 2029 р. Концепція передбачає високу мету – вчителі набудуть нових компетентностей, які зроблять школу такою, до якої приємно ходити учням, де прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. За основу концепції взята педагогіка партнерства: співпраця між учителем, учнем і батьками, які мають стати рівноправними учасниками освітнього процесу [1].

Інклюзивне навчання на Харківщині запроваджують з 2016 року, і область фактично стала піонером інклюзивної освіти в Україні. А в самому обласному центрі школу №124 ще в 2011 році було адаптова-

но для навчання дітей з інвалідністю в загальному середовищі. Школу і територію навколо неї повністю облаштовано для пересування візочників і заїзду інватаксі. Нині середню освіту в місті інклюзивно здобувають понад 1000 учнів, але школа №124 залишається флагманом у цьому напрямі.

У 22 рази збільшилася кількість шкіл, де створено можливість навчатися для дітей з особливими освітніми потребами, і в області.

У закладах дошкільної освіти кількість інклюзивних груп збільшилась у 23 рази, в них дітей – у 33, – розповіли у департаменті науки і освіти Харківської облдержадміністрації. Інклюзивною освітою охоплено 571 учня у 400 класах 198 закладів загальної середньої освіти, функціонує спеціальний клас. У 65 інклюзивних групах 46 закладів дошкільної освіти навчаються 114 дітей [2].

У зв'язку із нагальною потребою в сучасних економічних умовах повноцінного продовження функціонування впровадженої інклюзивної системи освіти з 2021 р. на Харківщині потребує великих змін у політиці, фінансуванні, керівництві та відповідній освіті вчителів. Однак, це потребує закладення основоположних засад в Стратегію розвитку Харківської області на період 2021-2027 рр. Саме прямий, практичний підхід, надасть актуальності всьому поняттю інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інклюзивна освіта в Україні: разом крок за кроком. URL: https://www.irf.ua/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/.
2. Інклюзивна освіта: харківський досвід. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/inklyuzivna-osvita-harkivskij-dosvid/>.

REFERENCES

1. Inklusyivna osvita v Ukraini: razom krok za krokom. URL: https://www.irf.ua/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/ [In Ukrainian].
2. Inklusyivna osvita: kharkivskiy dosvid. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/inklyuzivna-osvita-harkivskij-dosvid/> [In Ukrainian].

Матюшенко Ігор Юрійович
доктор економічних наук, професор
кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
провідний науковий співробітник
Лабораторії правового забезпечення
стратегічного розвитку економіки
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-9866-9025

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

У науковій роботі досліджується вплив державного втручання на інтелектуальну спеціалізацію регіонів європейських країн на прикладі регіонів Італії та Польщі. На основі аналізу узгодженості фактичних стратегічних рішень та політичних втручань із концептуальною основою інтелектуальної спеціалізації зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: інтелектуальна спеціалізація, стратегії інтелектуальної спеціалізації, пріоритети інтелектуальної спеціалізації.

The influence of the state intervention on the intellectual specialization of the regions of the European countries is investigated in the scientific work, on the example of the regions of Italy and Poland. Based on the analysis of the consistency of actual strategic decisions and political interventions with the conceptual basis of intellectual specialization, the relevant conclusions are drawn.

Keywords: intellectual specialization, strategies of intellectual specialization, priorities of intellectual specialization.

В умовах реалізації Угоди про асоціацію України з ЄС постає проблема застосування європейського досвіду впровадження стратегії розумних спеціалізацій регіонів для України як новітнього інстру-

менту поєднання регіональної і промислової політики європейських країн в сучасних умовах нової промислової революції. Як наслідок, вивчення стану реалізації концепції розумних спеціалізацій регіонів в європейських країнах і можливих напрямків застосування цієї стратегії в Україні, спрямованої на підтримку й покращення конкурентних позицій країни в цілому, є сьогодні вкрай актуальним напрямом досліджень.

Основною метою дослідження є оцінка впливу державного втручання на інтелектуальну спеціалізацію регіонів європейських країн на прикладі регіонів Італії та Польщі.

Для оцінки впливу державного втручання на інтелектуальну спеціалізацію регіонів європейських країн було запропоновано визначити пріоритети інтелектуальної спеціалізації як відмінну комбінацію чотирьох вимірів: (А) сектори або ланцюжки цінностей, що мають першочерговий інтерес для втручання; (В) трансформаційні процеси, що підлягають активізації (застосування технологій); (С) суспільні виклики, які потрібно вирішити; та (D) природні та / або культурні ресурси, що використовуються (наприклад, морська екосистема, альпійська екосистема, культурна спадщина).

Перетин цих вимірів визначає набір заходів, на які слід орієнтуватися в політичному втручанні. На практиці, оскільки взаємодія між усіма чотирма аспектами може представляти надто обов'язкове обмеження щодо заходів із підтримки інновацій, які потребують певного простору для експериментів, доцільно вважати як пріоритетні завдання інтелектуальної спеціалізації ті сфери, що визначені як поєднання принаймні двох із чотирьох вимірів [1].

У табл. 1 наведені узагальнені дані, що були одержанні з Відкритої платформи даних на сайті Операційної програми з реалізації Політики згуртованості ЄС на період 2014–2020 рр. (дослідження даних по країнах), на яких наведені щорічні звіти за вказаними країнами [1; 2].

Інформація про фактичне впровадження політики інтелектуальної спеціалізації виходить з аналізу 285 заявок на отримання пропозицій із використанням ресурсів ERDF-TO1, розпочатих у рамках 46 Оперативних програм ERDF в Італії, Польщі, Португалії, Чехії,

Угорщині, Литві та Словенії, які представляють сукупність запитів на фінансування, опублікованих у вказаний період 39 регіонами та семи національних органів влади.

Таблиця 1

Інформація про фактичне впровадження політики інтелектуальної спеціалізації європейських країн у 2014–2018 рр.

Країни	Загальна кількість запитів	Загальні ресурси, ERDF та національний внесок (€, млн.)	Внесок ERDF (€, млн)	Загальне фінансування ERDF-TO1 на 2014-2020 роки (€, млн)	Частка у загальному обсязі фінансування ERDF-TO1, виділеного за допомогою запитів (%)
Італія	70	1322	774	3513	22,0
Польща	109	3860	3860	8351	46,2
Португалія	54	1253	1253	2329	53,8
Чехія	24	873	829	2421	34,2
Угорщина	11	1405	1194	2149	55,6
Латвія	10	245	245	679	36,0
Словенія	7	94	75	462	16,3
Разом	285	9052	8230	19904	41,4

Джерело: складено за матеріалами [1; 2].

У табл. 2 наведено порівняння пріоритетів смарт-спеціалізації Італії та Польщі на різних рівнях у 2014 – 2018 рр.

З табл. 2 бачимо, що практично у всіх досліджуваних документах RIS3 пріоритети визначаються за допомогою багаторівневої схеми, де вищі рівні містять ряд елементів, кожен з яких узгоджується з декількома елементами, визначеними на нижчому рівні, що створює деревоподібну структуру. Тільки в стратегії італійського регіону Умбрія пріоритети представлені однорівнево. У 14-х стратегіях пріоритетні дерева включають два рівні; у 24-х стратегії вони включають три рівні [1; 2; 3; 4]. Таблиці a1 та a2 до додаткових даних в [1; 2] повідомляють про кількість елементів на кожному рівні дерев пріоритету для кожної RIS3.

Таблиця 2

Порівняння пріоритетів смарт-спеціалізації Італії та Польщі на різних рівнях у 2014–2018 рр.

Розміри	Кількість елементів рівня 1: комбінації, що оцінюються з урахуванням інформації, що надається лише в рівні 1 (стовпець, %)			Кількість елементів першого рівня: комбінації оцінюються з урахуванням інформації, що надається на всіх рівнях (стовпець, %)		
	Італія	Польща	Разом	Італія	Польща	Разом
A	57(51,8)	43(48,9)	100(50,5)	7(6,4)	4(4,5)	11(5,6)
B	5(4,5)	9(10,2)	14(7,1)	2(1,8)	3(3,4)	5(2,5)
C	16(14,5)	8(9,1)	24(12,1)	1(0,9)	-	-
D	1(0,9)	1(1,1)	2(1,0)	-	-	-
A+B	10(9,1)	11(12,5)	21(10,6)	58(52,7)	21(23,9)	79(39,9)
A+C	11(10)	11(12,5)	22(11,1)	4(3,6)	2(2,3)	6(3,0)
A+D	3(2,7)	1(1,1)	4(2,0)	-	-	-
B+C	1(0,9)	-	1(0,5)	11(10,0)	2(2,3)	13(6,6)
B+D	4(3,6)	-	4(2,0)	2(1,8)	-	2(1,0)
C+D	-	-	-	-	-	-
A+B+C	1(0,9)	4(4,5)	5(2,5)	18(16,4)	56(61,4)	72(36,4)
A+B+D	-	-	-	5(4,5)	1(1,1)	6(3,0)
A+C+D	1(0,9)	-	1(0,5)	-	1(1,1)	1(0,5)
B+C+D	-	-	-	-	-	-
A+B+C+D	-	-	-	2(1,8)	-	2(1,0)
Разом	110	88	198	110	88	198

Джерело: складено автором за матеріалами [1; 2; 3; 4].

З табл. 2 видно, що 39 розглянутих стратегій містять:

- в загальній складності 198 пунктів найвищого ієрархічного рівня структури пріоритетів, який можна позначити рівнем 1, із середнім значенням приблизно п'ять, максимум вісім та мінімум три;
- 92 % (183) пріоритетів першого рівня співпадають з одним або декількома пріоритетами рівня 2;
- 43,2 % (86) далі узгоджуються на третій рівень;
- лише 8 % (16) пріоритетів, перелічених на рівні 1, більше не використовуються.

Елементи, перелічені для кожного рівня в структурі пріоритетів, можна класифікувати відповідно до одного або декількох із чотирьох вимірів, представлених у третьому розділі. Ліва частина табл. 2 повідомляє про тип та частоту комбінацій розмірів, які ми спостерігаємо на рівні 1 в дереві пріоритетів. Половина елементів позначає сектори або ланцюги цінностей (A), тоді як 70 % класифікуються як A, B або C. Таблиці a3 і a4 в додаткових даних в [1; 2] представляють описи пріоритетів рівня 1 для кожного RIS3 [2].

Елементи першого рівня важливі, але є лише частиною, оскільки точний опис пріоритетів забезпечується повною структурою дерева пріоритетів. Більш цікавим у контексті даної роботи є аналіз інформації, що надається на різних рівнях дерева пріоритетів. У правій частині табл. 2 елементи першого рівня класифікуються на основі інформації, що надається у всіх пов'язаних рівнях дерева пріоритетів, ідентифікуючи комбінації розмірів, з якими можна зустрітись, рухаючись по дереву, починаючи з рівня 1 від стовбура до кінця пріоритетних «гілок» на рівнях 2 та 3. Результати сильно відрізняються від результатів на лівій частині табл. 2.

В середньому половина предметів першого рівня (68,2 % в Італії, 28,4 % у Польщі) призводить до поєднання двох вимірів; 40 % (20,9 % в Італії, 63,6 % в Польщі) призводять до поєднання трьох вимірів; тоді як 1% поєднують усі чотири виміри. Найчастіші комбінації - A + B (40 % загалом, 52,7% в Італії, 23,9 % у Польщі) та A + B + C (36,4 % загалом, 16,4 % в Італії, 61,4 % у Польщі), перші помітно частіше в Італії, а другі в Польщі.

Наведений вище аналіз показує, що більшість областей втручання політики, визначені в 39 розглянутих стратегіях, здаються

придатними пріоритетними завданнями для інтелектуальної спеціалізації, оскільки вони визначені як поєднання щонайменше двох із чотирьох основних вимірів, визначених у третьому розділі. Понад 90 % пунктів першого рівня призводить до відповідних пріоритетів інтелектуальної спеціалізації, проте шість регіональних стратегій в Італії та п'ять у Польщі містять пріоритети, які не повністю відображають логіку втручання підходу до інтелектуальної спеціалізації.

Багаторівнева структура пріоритетів є новою рисою стратегій інтелектуальної спеціалізації, яка не була чітко передбачена або обговорена в Європейських регламентах і має принципове значення [5]. Кількість пріоритетів, визначених регіоном або країною, не визначається кількістю пунктів, визначених на рівні 1, або на найвищому рівні в дереві пріоритетів; натомість вона більш коректно представлена кількістю елементів на найнижчому ієрархічному рівні, що відповідає кожному та всім пунктам 1 рівня.

Якщо застосувати цю логіку, то загальна кількість пріоритетів в Італії та Польщі, отриманих при розгляді елементів на найнижчому можливому рівні дерева пріоритетів, може бути декілька тисяч. Так, наприклад, італійський регіон Кампанія ідентифікує шість елементів на першому рівні дерева пріоритетів та 126 предметів на третьому рівні, тоді як польський регіон Лодзький визначає шість елементів на рівні 1 та 459 окремих елементів на третьому рівні (див. табл. a1 та a2 додаткових даних в [1; 2]).

Ці цифри можуть здатися надмірно високими в силу як необхідності концентрувати державні ресурси на обмеженій кількості пріоритетів (як того вимагає регламент ERDF), так і адміністративного та технічного потенціалу, необхідного для ефективного розвитку багатьох різних сфер.

Однак належне судження про придатність даного дерева пріоритетів має формуватися в кожному конкретному випадку, враховуючи конкретні соціально-економічні умови країни чи регіону, розмір програми політики та технологічні характеристики кожного виробничого процесу.

Таким чином, розглянута розгалужена структура пріоритетів може протидіяти та, можливо, нейтралізувати вибірковість політич-

ного втручання, що пропагується підходом інтелектуальної спеціалізації, навіть за наявності формально правильної комбінації вимірів. Це може бути, наприклад, якщо певна технологія розгалужується на багато прикладних областей або секторів, або якщо суспільний виклик має на меті вирішуватися заходами в декількох секторах.

Іншими словами, якщо галузі є складними і широкомасштабними, то важко відрізнити, чи втручається держава відповідно до обраної пріоритетної структури, або це є переліком широких заходів, що застосовуються у всіх сферах економіки. Щоб втручання політики було вибіркоким, дерево пріоритетів має бути рідким [6; 7].

Таким чином, аналіз узгодженості фактичних стратегічних рішень та політичних втручань із концептуальною основою інтелектуальної спеціалізації показав, що:

1. Вивчаючи національні та регіональні стратегії інтелектуальної спеціалізації в Італії та Польщі, було встановлено, що пріоритети політики визначаються у відповідності з багаторівневою, деревоподібною структурою, вищий ієрархічний рівень якої, зазвичай, містить декілька широких вимірів, і чиї галузі охоплюють декілька конкретних видів діяльності. Якщо розглядати їх окремо, більшість цих заходів представляють відповідні пріоритети розумної спеціалізації. Однак у 11 із 39 досліджених RIS3 деякі сфери інновацій не відповідають критеріям, які використовуються в цьому аналізі для визначення пріоритетів інтелектуальної спеціалізації.

2. Декілька стратегій надають пріоритет десяткам, а то й сотням різних видів діяльності. Оцінка доцільності вибору певного набору пріоритетів виходить за межі цього дослідження; однак аналіз ставить важливе питання щодо спроможності органів управління стратегічно ефективно підтримувати розвиток величезних наборів заходів, кожний з яких потенційно потребує конкретних компетенцій та спеціальних адміністративних та технічних ресурсів. Крім того, великі набори пріоритетів, як у випадку деяких регіонів Італії та Польщі, являють собою дуже щільні дерева пріоритетних напрямків, які можуть фактично обійти принцип вибіркового втручання, оскільки стратегії в кінцевому рахунку охоплюють більшість великих економічних районів.

3. На наступний програмний період (2021–2030 рр.) країнам ЄС було б доцільним переглянути структуру стимулів, надану національним та регіональним органам влади, щоб краще узгодити практичний підхід та логіку втручання інтелектуальної спеціалізації з вимогами, встановленими Політикою згуртованості (регламенти, цілі поглинання фінансування, рамки діяльності тощо). Потрібні додаткові дослідження для кращого розуміння характеристик одного з найамбітніших експериментів промислової політики, що коли-небудь пропонувався. Зокрема, слід звернути увагу на те, чи можуть і як можуть бути реалізовані конкретні втручання, за яких умов та залежно від чинних факторів, що знаходяться в рамках компетенції та поза впливу держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gianelle C., Guzzo F., Mieszkowski K. Smart Specialisation: what gets lost in translation from concept to practice? *Regional Studies*, 2019. DOI: 10.1080/00343404.2019.1607970.

2. Operational Programme for the Implementation of the EU Cohesion Policy in the period 2014–2020 / Explore data by Country. URL: <https://cohesion-data.ec.europa.eu/countries>.

3. Cohesion Fund (CF). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/.

4. European Regional Development Fund (ERDF). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/.

5. European Union. Regulation (EU) No. 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No. 1083/2006. Brussels: European Union, 2013.

6. Матюшенко І. Ю., Мишко К. О. Смарт-спеціалізація регіонів – європейський інструмент регіонального маркетингу і підвищення конкурентоспроможності країни. *Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15-16 листопада 2018 р.). Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2018. С. 408–415.

7. Нерушенко А. С. Розумна спеціалізація як інструмент стимулювання інноваційного розвитку європейських регіонів. *Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: матеріали XIV науково-практичної конференції молодих вчених (м. Харків, 29 березня 2019 р.)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. С. 86–89.

REFERENCES

1. Gianelle C., Guzzo F., Mieszkowski K. (2019). Smart Specialisation: what gets lost in translation from concept to practice? *Regional Studies*. DOI: 10.1080/00343404.2019.1607970 [In English].

2. Operational Programme for the Implementation of the EU Cohesion Policy in the period 2014–2020 / Explore data by Country. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries> [In English].

3. Cohesion Fund (CF). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/ [In English].

4. European Regional Development Fund (ERDF). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/ [In English].

5. European Union. Regulation (EU) No. 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No. 1083/2006. (2013). Brussels: European Union [In English].

6. Matiushenko, I.Yu., Myshko, K.O. (2018). Smart-spetsializatsiia rehioniv – yevropeiskyi instrument rehionalnoho marketynhu i pidvyshchennia konkurentospromozhnosti krainy. *Konkurentospromozhnist ta innovatsii: problemy nauky ta praktyky: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 15-16 lystopada 2018 r.) - Competitiveness and Innovation: Problems of Science and Practice: Proceedings of an International Scientific and Practical Conference*. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 408–415 [In Ukrainian].

7. Nerushenko, A.S. (2019). Rozumna spetsializatsiia yak instrument stymuliuvannia innovatsiinoho rozvytku yevropeiskykh rehioniv. *Aktualni problemy svitovoho hospodarstva i mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn: materialy XIV nauково-praktychnoi konferentsii molodykh vchenykh (m. Kharkiv, 29 bereznia 2019 r.) - Topical Problems of the World Economy and International Economic Relations: Proceedings of the XIV Scientific and Practical Conference of Young Scientists*. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 86–89 [In Ukrainian].

Новіков Євген Андрійович
кандидат юридичних наук,
молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЄТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ ТА РОЛЬ МЕРЕЖІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

У науковій роботі досліджується діяльність мережі трансферу технологій. Вироблені рекомендації щодо подолання розриву між розробниками інноваційної продукції та виробничим сектором.

Ключові слова: трансфер технологій, мережа трансферу технологій, мережеві об'єднання.

The scientific work investigates the activities of the technology transfer network. Recommendations were made to bridge the gap between innovative product developers and the manufacturing sector.

Keywords: technology transfer, technology transfer network, networking.

Діяльність будь якої сучасної мережі базується на спільному баченні, цілях і готовності обмінюватися досвідом та ноу-хау на користь всіх партнерів мережі. Головними факторами успіху цієї складної системи є ринкові і та ієрархічні відношення. Аналіз мережі може допомогти для зрозуміння складності інноваційного процесу і для чіткого визначення основних факторів, таких як роль посередників та координаційні угоди. Мережі трансферу технологій спрямовані головним чином на налагодження відносин у таких аспектах: інформаційні відносини між учасниками трансферу технологій, технологічні відносини між професійними суб'єктами трансферу технологій та комерційна взаємодія у впровадженні інновацій між сторонами ТТ (трансферу технологій).

Особливу вагу у функціонування сучасних мереж розвинених країн приділяється організації передачі технологій зі сфери одержання знань у виробництво. Одним із інструментів організації та-

кої передачі технологій є створення ринку об'єктів інтелектуальної власності, створення та подальший розвиток інноваційної інфраструктури, яка б надала можливість спростити весь шлях трансферу технологій, не є виключення і сприяння подальшому розвитку самої мережі.

Загальна характеристика мережі, як правило, базується на основі аналізу її учасників та їхніх відносин. Загалом під концепцією сучасної техніко-економічної мережі необхідно розуміти, як узгодження комплексу різномірних суб'єктів таких як: промислові фірми, інноваційні парки, інкубатори, центри трансферу технологій, університети, наукові установи, фінансові організації, користувачі і державні органи, які беруть участь у розробці та розповсюдженні інновацій через численні взаємодії між наукою і виробництвом.

На думку Січкаренко К. О. в світовій практиці існує за походженням, структурою та функціями виділяють декілька типів мережевих об'єднань, а саме:

- мережа генерація знань. Такому об'єднанню наукових установ у інформаційну мережу властива єдина мета, та спільна співпраця над проектом (програмою);

- мережа трансферу технологій (далі – ТТ). Об'єднання наукових організацій та виробничих підприємств з метою пришвидшення комерціалізації результатів НДР, передача патентів на винаходи, інжиніринг, передача “ноу-хау”, наукові дослідження та розробки під час програм обміну вченими та спеціалістами, інформаційний обмін через персональні контакти (на семінарах, симпозиумах, різноманітних виставках), а також організування спільного виробництва;

- мережа компетенцій. Об'єднання на основі єдиної інформаційної мережі спеціалізованих дослідних організацій та окремих учасників з метою накопичення знань та досвіду у певному напрямі досліджень;

- інноваційна мережа. Поєднання дослідних, освітніх та виробничих організацій з метою реалізації повного інноваційного циклу у певній високотехнологічній галузі [1 с. 12].

Зупинимося більш детально на мережі ТТ, з метою аналізу її діяльності, як суб'єкта інноваційної інфраструктури. Кожна мережа є доволі

складною структурною системою, не є виключенням з цього правила і мережа ТТ, тому для її подальшої розвитку необхідний деякий час та підтримка з боку держави або приватних інвесторів, які будуть зацікавлені в майбутній продуктивній діяльності такого суб'єкта.

В чому ж полягає необхідність створення мережі ТТ та які переваги можуть отримати суб'єкти інноваційної інфраструктури, якщо стануть її учасниками: 1) прискорення процедури трансферу технологій шляхом усунення технічних бар'єрів у спільній розробці продуктів і послуг; 2) прискорення впровадження нових технологій на виробництві; 3) мережа може здійснювати узагальнену координацію інноваційної політики; 4) надавати додаткові переваги окремим секторам економіки; 5) надати підтримку учасникам мережі та іншим суб'єктам інноваційної інфраструктури; 6) спрямовувати НДР у відповідні галузі промисловості користуючись інформацією, яка є у розпорядженні мережі та аналізуючи попит, який є на ринку.

Значущими елементами побудови мережі ТТ є створення атмосфери взаємної довіри між усіма суб'єктами, загальне розуміння і єдині цілі. Завдяки обміну науково-технічною інформацією, інструментами та програмним забезпеченням чи шляхом надання технічної допомоги, є невід'ємною складовою майбутнього успіху [2]. Однак для нормального функціонування мережі ТТ необхідно перш за все подолати розрив між розробниками інноваційної продукції та виробничим сектором. Для вирішення цієї проблеми необхідно декілька кроків: 1) необхідно донести до тих суб'єктів, які займаються підприємницькою діяльністю, необхідність у постійній модернізації свого виробництва, адже розвиток підприємства та підтримання його конкурентоспроможності на ринку є обов'язковою умовою для кожного; 2) здійснювати організаційно-правову підтримку підприємств, у зв'язку з тим підприємств не має досвіду впровадження інновацій у сучасному розумінні цього терміна, для тих, які мають намір вийти на ринок інноваційної продукції; 3) запровадження посередників, які б займалися інформаційними та організаційними функціями у відносинах між споживачами і розробниками інноваційної продукції (проведення технологічної експертизи, маркетингових досліджень тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Січкаренко К. О. Мережева організація інноваційної діяльності: наукова доповідь. Київ: НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. 48 с.
2. Герасимова Н. «Иновационное взаимодействие» как принцип реализации открытых инноваций. *Иновации*. 2009. №11. С. 96–101.

REFERENCES

1. Sichkarenko, K.O. (2015). Merezheva orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti: naukova dopovid. Kyiv: NAN Ukrainy, DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy» [In Ukrainian].
2. Gerasimova, N. (2009). «Innovatsionnoye vzaimodeystviye» kak printsip realizatsii otkrytykh innovatsiy. *Innovatsii – Innovation, 11*, 96–101.

Панфілова Дар'я Андріївна
кандидат юридичних наук, адвокат,
молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-6408-3675

ВИХІД ІТ ГАЛУЗІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ НА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У роботі проаналізовано стан регіональної ІТ галузі, зроблено акцент на новаціях законодавства Європейського Союзу у сфері ІТ та зобов'язаннях нашої держави з підтримки вітчизняної ІТ галузі. Зважаючи на поступовий перспективний вихід регіональної ІТ галузі на європейський ринок, запропоновано умовний перелік першочергових заходів для досягнення стратегічних цілей та підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Ключові слова: ІТ галузь, стартап, креативні індустрії, Європейський Союз, стратегії розвитку.

The state of the regional IT industry was analyzed in this paper, the emphasis was placed on the innovations of the European Union legislation in the IT-sphere and the obligations of our country to support the domestic IT industry. Given the gradual promising entry of the regional IT industry into the European market, the conditional list of priority measures was proposed to achieve strategic goals and increase the investment attractiveness of the region.

Keywords: IT industry, startup, creative industries, European Union, development strategies.

В умовах трансформацій суспільних відносин інформаційно-комунікаційні та інноваційні технології стали невід'ємною компонентою сучасного світу, умовою його існування й набули екстериторіального характеру. Зазначені новації пройшли апробацію в усіх сферах діяльності людини, починаючи від повсякденності й закінчуючи забезпеченням банківської та фінансової діяльності більшості розвинених країн, податкової системи, управління транспортом, промисловими підприємствами, торгівлею та іншими. Саме тому в сучасних економічних й політичних умовах популяризація ІТ галузі щорічно зростає, стаючи домінантою на шляху до досягнення якісного зростання ефективності всіх суб'єктів економіки.

Україна, підписавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (від 21.03.2014 р. і 27.06.2014 р.) [1], взяла на себе зобов'язання із підтримки вітчизняної ІТ галузі як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, з метою поступового входження вітчизняних спеціалістів до загальноєвропейського ринку ІТ послуг. Можна констатувати, що сьогодні виконанню цього вектору законодавчих трансформацій сприяє стратегічне регіональне планування на довгострокову та короткострокову перспективу, стаючи вектором провідних реформ та якісних перетворень регіону.

Необхідно відзначити, що до Стратегічних та оперативних цілей і завдань по їх реалізації Харківської області до 2027 року віднесено розвиток креативних індустрій, у тому числі й ІТ технологій [2]. Можна із впевненістю стверджувати, що Харківський регіон у вказаній галузі за останні роки вже досяг високих показників. За даними

звіту «KHARKIV IT-RESEARCH 2.0» [3], презентованого Харківським ІТ-Кластером у листопаді 2019 року, «за кількістю компаній та спеціалістів, Харків випереджає інші ІТ локації країни, поступаючись лише Києву, а за концентрацією ІТ спеціалістів, співвідношенням до інших професій – іде на рівні зі столицею». Відтак, Харків, за всіма показниками інтенсифікації розвитку галузі можна визнати сприятливим регіоном для розвитку технологічного бізнесу.

За минулий рік Харківська область значно покращила свій статус у міжнародних рейтингах бізнес-майданчиків. Крім того, серед основних ринків експорту регіональних ІТ послуг все більшого значення набувають країни Європейського Союзу. У цьому контексті все частіше укладаються зовнішньоекономічні договори щодо надання послуг у сфері розробки розважальних та освітніх платформ, ігор, банкінгу, фінансово-технічних сервісів, електронної комерції, тощо. Водночас, регіональна ІТ галузь не завжди готова з правової точки зору захистити свої права у рамках загальноєвропейських стандартів та вимог, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності, та потребує дієвої підтримки регіональної влади, а також представників науки та правничої професії.

Доцільно наголосити, що законодавство Європейського Союзу у сфері ІТ швидко розвивається. Так, інститути ЄС нещодавно прийняли новий пакет правил, включаючи Директиву 2019/770 від 20.05.2019 р. про певні аспекти, що стосуються договорів на поставку цифрового контенту та цифрових послуг [4], та Директиву 2019/771 від 20.05.2019 р. про деякі аспекти, що стосуються договорів купівлі-продажу товарів [5]. Стратегія єдиного цифрового ринку Європейського Союзу встановлює загальну систему, що полегшує інтеграцію цифрових трансформацій на внутрішньому ринку, зокрема, здійснюється фрагментація торгівлі всередині ЄС, розглядаючи всі основні перешкоди на шляху розвитку транскордонної торгівлі, яка становить найбільш значну частину продажів між бізнесом. Відтак, певні аспекти, що стосуються договорів на продаж ІТ послуг, повинні бути гармонізовані, приймаючи за основу високий рівень захисту інтелектуальної власності, щоб створити справді єдиний цифровий ринок, підвищити правову визначеність й знизити операційні витрати, зокрема для малого і середнього бізнесу.

Враховуючи вищевикладене та з метою досягнення стратегічних цілей, підвищення інвестиційної привабливості регіону та зважаючи на поступовий вихід регіональної ІТ галузі на європейський ринок, доцільним та нагальним вбачається наступний спектр першочергових заходів:

- побудова дієвої бізнес моделі взаємодії між науковцями – науковими інституціями – бізнесом – владою у сфері ІТ;
- залучення інвестування у регіональні ІТ проекти;
- створення регіонального реєстру ІТ компаній регіону;
- сприяння розвитку підприємницької культури регіону;
- посилення інформаційних можливостей участі регіональних ІТ новаторів у міжнародних програмах;
- підготовка із науковцями та представниками правничих професій рекомендацій зі складання зовнішньоекономічних контрактів у ІТ галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

2. Стратегічні та оперативні цілі і завдання Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років. URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html>.

3. KHARKIV IT RESEARCH 2.0: 31 000 ІТ-фахівців, 480 компаній та зростання об'єму індустрії на 20%. 19.11.2019 р. URL: <https://it-kharkiv.com/kharkiv-it-research-2-0-31-000-it-fahivtsiv-480-kompanij-ta-zrostannya-ob-yemu-industriyi-na-20/>.

4. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0770&from=BG>.

5. Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods, amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive 2009/22/EC, and repealing Directive 1999/44/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?q=id=1581547621712&uri=CELEX:32019L0771>.

REFERENCES

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 r. № 1678-VII. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40, art. 2021.
2. Stratehichni ta operatyvni tsili i zavdannia Stratehii rozvytku Kharkivskoi oblasti na period 2021 – 2027 rokiv. URL: <http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html> [In Ukrainian].
3. KHARKIV IT RESEARCH 2.0: 31 000 IT-fakhivtsiv, 480 kompanii ta zrostannia obiemu industrii na 20%. 19.11.2019 r. URL: <https://it-kharkiv.com/kharkiv-it-research-2-0-31-000-it-fahivtsiv-480-kompanij-ta-zrostannya-ob-yemu-industriyi-na-20/> [In Ukrainian].
4. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0770&from=BG> [In English].
5. Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods, amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive 2009/22/EC, and repealing Directive 1999/44/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?q=id=1581547621712&uri=CELEX:32019L0771> [In English].

Пасмор Юлія Вікторівна

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-8773-360X*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ІННОВАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглянуто сучасні проблеми цифрової трансформації в інноваційному суспільстві. Доведено, що у глобальному світі сучасних технологій, відкритих знань та відкритих інновацій цифровізація є чинником розвитку інноваційних регіональних систем, вільного трансферу знань, ідей для соціоекономічної системи розвитку в Україні.

Ключові слова: цифровізація, інноваційне суспільство, інформаційне суспільство, електронне управління, цифровий ринок, відкриті знання, відкриті інновації.

The article deals with contemporary problems of digital transformation in an innovative society. It is proved that in the global world of modern technologies, open knowledge and open innovation, digitization is a factor in the development of innovative regional systems, free transfer of knowledge, ideas for the socio-economic development system in Ukraine.

Keywords: digitalization, innovation society, information society, e-government, digital market, open knowledge, open innovation.

Процес побудови інноваційного цифрового середовища суспільства, а саме промисловості, також діджиталізація публічного і регіонального управління потребує покрокових дій щодо розширення співробітництва з міжнародними організаціями-донорами та залучення міжнародної технічної допомоги [1].

Вирішення сучасних проблем цифровізації в інфосуспільстві можливо завдяки успішному поєднання і використанню нових технологій, принципів відкритого доступу, відкритих інновацій. Саме з цим пов'язані зміни в соціоекономічній системі задля поширення так званої економіки спільної участі (Sharing Economy). Суть економічного й соціального прогресу пов'язується також із спільним користуванням людськими і фізичними ресурсами задля створення й використання відкритих інновацій. До речі, багато форм Sharing Economy нині успішно застосовуються у світі в різних сферах суспільного життя, зокрема, у галузі інформаційних продуктів і послуг, наприклад, глобальні суспільні рухи «Відкриті знання» (Open Knowledge), «Відкриті інновації» (Open Innovation), які пропагують спільне використання й поширення результатів наукових досліджень, ідей, інновацій без юридичних, суспільних чи технологічних обмежень задля загального світового прогресу, розвитку і присутності України у світовій науковій спільноті [2]. Більш того, принципи «відкритих знань» і «відкритих інновацій» знайшли відображення в низці ініціатив Європейського Союзу. Так, у межах реалізації Стратегії розвитку «Європа – 2020» 2010 року розпочато розробку

єдиного цифрового ринку (Digital Single Market), завдяки створенню якого підтримуються відкрита наука і відкритий доступ до наукових результатів [3], упровадження у промисловість і державні органи відмінної цифрової інфраструктури – суперкомп'ютери і сховище даних.

З огляду на мету, єдиний цифровий ринок функціонує на таких фундаментальних засадах, як: «відкриті інновації 2.0», суть якої в тому, що уряд, промисловість, наукові кола і громадяни спільно створюють майбутнє і здійснюють структурні зміни далеко за рамками того, що може бути зроблено однією організацією або людьми поодиночки»; «відкрита наука» спрямована на те, щоб за допомогою інструментів ІКТ, сучасних мереж і засобів комунікацій зробити дослідження більш відкритими, глобальними, спільними [2].

Крім того, об'єднання фінансування досліджень й інновацій в ЄС дозволить цифровій інфраструктурі, що створюється, втілювати простий і контрольований он-лайн доступ до засобів, ресурсів й інструментів спільної роботи, дозволяючи, зокрема, дослідникам використовувати можливості ІКТ для обчислень, підключення, зберігання даних і доступу до віртуальних дослідних середовищ та е-архівів [4]. У процесі цифровізації та інтеграції відкритих знань інтерактивні моделі нових ідей поступово забезпечують взаємозв'язок між різними суб'єктами інноваційної екосистеми, що дозволяє спрямовувати процес на синергетичну консолідацію суб'єктів інноваційної діяльності. Сьогодні вже накопичено певний досвід впровадження *open innovation systems*, Smart City, кластерів і розумної економіки, регіональної екосистеми на основі мережевого взаємозв'язку відкритих інноваційних систем, консолідованих науково-дослідних проєктів і трансферу знань. Йдеться, зокрема, про те, що в інноваційних моделях регіональних екосистем функціонують: «регіони знань» із центрами трансферу технологій та інвестиційними фондами; центри передового досвіду (Centres of excellence); стартапи, бізнес-інкубатори; наукові парки, безпечні комунікаційні платформи; інформаційно-дослідні хаби; науково-інноваційні мережі; соціально-комунікаційні workspace; інноваційні кластери, інтелектуальні центри; інноваційні підприємства «spin-off» та «spin-out» компанії тощо [4].

Нині важливим аспектом цифровізації є комплексне вирішення питань побудови е-економіки в регіонах. Безумовно це потребує також подальшого розвитку і практичного втілення Стратегії «Національна хмарна ініціатива» з розвитку цифрових інфраструктур, створення центрів (хабів) даних для науки, освіти, інновацій, їх об'єднання в Національний портал європейської хмари [5]. Зокрема, головним чинником модернізації економіки й суспільства виступають цифрові технології, завдяки яким власне й поширюються інновації, стають відкритими Digital Single Market, забезпечується соціально-правовий, економічний, науковий, освітній комплекс як окремого регіону, так і країни в цілому.

В рамках проекту «Адвокація проєвропейських змін в національній інноваційній політиці», який виконує ГО «Агенція Європейських Інновацій» за фінансової підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» за рамковим грантовим компонентом проекту «Громадська синергія» під егідою Української сторони Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС та Української національної платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства підготовлено аналітичний огляд Аналіз впливу на формування національної інноваційної політики України, процесів цифровізації суспільно-економічних відносин. У документі представлено: цілі цифрового розвитку; цифровізація та інновації як складові економіки знань; цифрові трансформації бізнесу; екосистеми для досліджень та інновацій у сфері ІКТ ЄС; інноваційний потенціал розвитку цифрового ринку та гармонізація з цифровими ринками країн ЄС [5].

З огляду на глобальні питання цифровізації інноваційним рішенням стало запровадження публічного е-управління. За прикладом, у м. Харкові презентували проект «Цифрове перетворення Харківської області» за участю представників Google-Україна та профільних департаментів обласної адміністрації. Передбачається проведення освітніх семінарів, підвищення присутності на карті Google, розробку веб-сайтів і функціональних карт, створення візуальних 3D-турів, покращення місцевої екосистеми завдяки формуванню платформи із зручним он-лайн сервісом для сповіщення державних органів про

екологічні проблеми. Примітно, що в ньому враховано досвід ЄС [1]. В аналітичній записці «Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України» зазначено, що нині для впровадження цифрових стратегій розвитку регіональної політики, підтримки конкурентоспроможності та інновацій розроблено моделі «розумний регіон», яка будується на основі «розумної спеціалізації», регіонального й транскордонного співробітництва, створення кластерів і регіональних інноваційних систем, що стало базою, так би мовити, відправною точкою [1].

Наводячи приклади успішних проектів трансформації процесів управління в регіонах, можна вказати, що найближчим часом у м. Харків проводитиметься масштабна цифровізація усіх сфер життєдіяльності міста, що забезпечує глобальну зміну структури сервісів, джигіталізацію адміністративних послуг, впровадження інноваційних ІТ-технологій та ін. Це означає цифровізацію сфер безпеки, освіти, медицини, транспорту, інфраструктури тощо. Звісно, йдеться лише про окрему стратегію побудови «розумного міста» до 2030 року. Однак завдяки такому підходу Харків вже випереджає інші міста з побудови цифрової інноваційної інфраструктури. Беручи все це до уваги, на інноваційному форумі і ярмарку стартапів (14-15 листопада 2019 р.) у Харкові обговорили останні іміджеві проекти, технічні досягнення, а також провели слухання спікерів-практиків у сфері стартап-руху і ІТ-технологій [6]. Крім того, планується розширити перелік електронних сервісів, побудувати Міський ситуаційний центр, тобто створити «розумне місто», активізувати співпрацю з компаніями «Microsoft», «Hewlett-Packard», «Cisco», «Vodafone», «Київстар» у постачанні ІТ-продуктів для харківських ІТ-кластерів. Так у рамках реалізації концепції «розумне місто» «Huawei» пропонує встановити в Харкові «розумне» відеоспостереження. Дослідники процесів цифрової трансформації в регіонах зазначають, що в інноваційному суспільстві введення у регіональну політику цифрових елементів управління, он-лайн сервісів, платформ колективної свідомості (Collective Awareness Platforms), а також поетапна загальна цифровізація окремих галузей економіки, залучення ресурсів шляхом застосування мобільних та інтернет-технологій – це лише деякі

кроки на шляху розбудови цифрового середовища й екосистем через інтерфейси взаємодії суб'єктів цифрових проектів інноваційної діяльності та електронного урядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України : аналіт. зап. // Національна академія державного управління при Президентові України. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>.
2. Пасмор Ю. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології free science – нова парадигма відкритих інновацій. *Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві* : монографія. Харків : Право, 2019, розд. 3.7.
3. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth / European Commission. Brussels, 2010. 32 p. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.
4. European Open Science Cloud. URL: <https://ec.europa.eu/research/openscience/index.cfm?pg=open-science-cloud>.
5. Ночвай В. І., Кульчицький І. І. Аналіз впливу на формування національної інноваційної політики України процесів цифровізації суспільно-економічних відносин. URL: <https://cutt.ly/nwfdccw>.
6. В Харкові пройшли Інноваційний форум та Ярмарок стартапів. URL: <https://invest.kh.ua/ua/news/2146-v-kharkovi-proishly-innovatsiinyi-forum-ta-yarmarok-startapiv>.

REFERENCES

1. Cyfrova transformacija (cyfrovizacija) reghioniv Ukrajinjy : analitychna zapyska. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf> [In Ukrainian].
2. Pasmor Ju. V. (2019). Suchasni informacijno-komunikacijni tekhnologhiji free science – nova paradyghma vidkrytykh innovacij. *Uchasnyky nacionaljnoji innovacijnoji systemy: instytucijno-funkcionaljnij analiz v pravi – Participants in the national innovation system: Institutional and functional analysis in law*. Kharkiv : Pravo, part. 3.7 [In Ukrainian].
3. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). European Commission. Brussels. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [In English].

4. European Open Science Cloud. URL: <https://ec.europa.eu/research/openscience/index.cfm?pg=open-science-cloud> [In English].

5. Nochvaj V. I., Kuljchycykj I. I. Analiz vplyvu na formuvannja nacionaljnoji innovacijnoji polityky Ukrainy procesiv cyfrovizaciji suspiljno-ekonomichnykh vidnosyn. URL: <https://cutt.ly/nwfdccw> [In Ukrainian].

6. V Kharkovi projshly Innovacijnyj forum ta Jarmarok startapiv. URL: <https://invest.kh.ua/ua/news/2146-v-kharkovi-proishly-innovatsiinyi-forum-ta-yarmarok-startapiv> [In Ukrainian].

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна
науковий співробітник, НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-8802-1441

ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У СИСТЕМУ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Розглянуті окремі питання щодо впровадження смарт-спеціалізації у систему стратегічного планування. Визначено, що основною перевагою впровадження смарт-спеціалізації на рівні регіону є подальше підвищення його конкурентоспроможності, забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу та інноваційної активності, враховуючи вирішальну роль інноваційного фактору щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: смарт-спеціалізація, стратегічне планування, інноваційний потенціал, регіональний розвиток.

Some issues of introduction of smart specialization in strategic planning system are considered. It is determined that the main advantage of the introduction of smart specialization at the regional level is to further increase its competitiveness, ensure the effective use of innovation potential and innovation activity, given the crucial role of the innovation factor in ensuring the sustainable socio-economic development of the regions.

Keywords: smart specialization, strategic planning, innovation potential, regional development.

На сучасному етапі розбудови національної інноваційної системи важливим є процес впровадження смарт-спеціалізації у систему національного стратегічного планування.

Слід погодитись, що основною перевагою впровадження смарт-спеціалізації на рівні регіону є подальше підвищення його конкурентоспроможності, забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу та інноваційної активності, враховуючи вирішальну роль інноваційного фактору щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Смарт-спеціалізація є інноваційним інструментом ЄС для розбудови регіональної спроможності завдяки двом ключовим підходам, зокрема, урахуванню місцевих умов та економіці знань. На практиці такий підхід передбачає виявлення конкурентних переваг та активів регіону, використання його інноваційного і наукового потенціалу. Проте успіху у впровадженні смарт-спеціалізації можливо досягти лише за умови ефективної співпраці та синергії між місцевою владою, бізнесом, академічним середовищем, та громадянським суспільством [1].

Тобто, смарт-спеціалізація є стимулюючим інноваційним підходом, який повинен через реалізацію системи певних заходів сприяти розвитку регіонального потенціалу, в тому числі інноваційного.

Правовою основою запровадження інноваційного підходу смарт-спеціалізації у систему стратегічного планування регіонального розвитку в Україні є Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2018 №959 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 і 932» [2], якою внесені зміни до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів» [3] і постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки ре-

зультативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» [4]. Зазначені порядки визначають механізм розроблення стратегічних документів певного рівню, планів заходів з їх реалізації, моніторингу та оцінки результативності реалізації стратегічних документів і відповідних планів заходів.

Відповідно до п. 2 Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів та п. 2 Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів, смарт-спеціалізація це підхід, що передбачає аргументоване визначення *суб'єктами регіонального розвитку* в рамках регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають *інноваційний потенціал* з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні.

Вищевказані порядки також визначають важливі поняття, які раніше не мали чіткого законодавчого визначення. Так, до *суб'єктів регіонального розвитку* законодавець відносить центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, агенції регіонального розвитку, асоціації органів місцевого самоврядування, представники суб'єктів підприємництва, закладів вищої освіти, науково-дослідних установ. *Інноваційний потенціал регіонів* в свою чергу визначається як сукупність наявних у регіоні інтелектуальних, трудових, технологічних, науково-виробничих ресурсів з відповідним інфраструктурним забезпеченням, які за умови їх ефективного використання (поєднання) сприяють прийняттю та впровадженню нових технологічних рішень.

Слід підкреслити, що основною метою впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування регіонального розвитку є забезпечення сталого розвитку регіонів, яке передбачає підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіонах, створення сприятливого середовища для провадження інноваційної ді-

яльності, підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіонів та запровадження системної державної підтримки розвитку інновацій у регіонах.

При цьому, ключовими принципами розроблення проєктів Стратегії і плану заходів на засадах смарт-спеціалізації є інноваційна спрямованість; відкритість; паритетність; координація; доповнюваність; диверсифікація та вузька спеціалізація з врахуванням використання інтегрованого підходу при розробленні проєктів Стратегії і плану заходів. Цей підхід передбачає безпосередньо поєднання секторальної (галузевої), територіальної (просторової) та управлінської складових державної регіональної політики.

Таким чином, застосування нової моделі регіонального та міжрегіонального партнерства в вигляді європейської методології смарт-спеціалізацій до процесу стратегічного планування регіонального розвитку в Україні сприяє ефективності національного стратегічного планування та управління інноваційними процесами у регіонах, розвитку інновацій в певних галузях економіки, зростанню рівня інноваційної й інвестиційної активності та інвестиційної привабливості регіонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яцок О. С. Смарт-спеціалізація розвитку регіону як важливий напрям підвищення його конкурентоспроможності та інноваційної активності. С. 54–60. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7015/1/54.pdf>.

2. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 і 932: постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 959. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-2018-%D0%BF>.

3. Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 931 (в редакції від 1.11.2018 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF>.

4. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та

оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 (в редакції від 01.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>.

REFERENCES

1. Yatsiuk O. C. Smart-spetsializatsiia rozvytku rehionu yak vazhlyvyi napriam pidvyshchennia yoho konkurentospromozhnosti ta innovatsiinoi aktyvnosti. p. 54–60. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7015/1/54.pdf> [In Ukrainian].

2. Pro vnesennia zmin do poriadkiv, zatverdzhennykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. № 931 i 932: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 lystopada 2018 r. № 959. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-2018-%D0%BF> [In Ukrainian].

3. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku Ukrainy i planu zakhodiv z yii realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh Stratehii i planu zakhodiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. № 931 (v redaktsii vid 1.11.2018 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF>.

4. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenykh rehionalnykh stratehii i planiv zakhodiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. № 932 (v redaktsii vid 01.02.2019 r.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/932-2015-%D0%BF>.

Розгон Ольга Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-6739-3927

ПАТЕНТНИЙ ПОВІРЕНИЙ У ХАРКІВСЬКІЙ РЕГІОНАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

У цьому дослідженні аналізується патентний повірений як суб'єкт трансферу технологій. Розглянуто його як представника у сфері інтелектуальної власності на професійній основі, який надає комплекс патентних послуг. Виявлено проблеми невизначення поняття патентного повіреного, якого можна віднести до наведеної вище третьої групи суб'єктів у ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Запропоновано визначення патентного повіреного як суб'єкта у сфері трансферу технологій.

Ключові слова: патентний повірений, трансфер технологій, послуги, представник, інтелектуальна власність.

This study examines the patent attorney as the subject of technology transfer. He is considered as a professional representative on intellectual property in the field of patent services. The problems of ambiguity of the patent attorney concept, which can be attributed to the above third group of subjects in Art. 3 of the Law of Ukraine “On State Regulation of Technology Transfer Activities”. It is proposed to identify a patent attorney as a technology transfer entity.

Keywords: patent attorney, technology transfer, services, representative, intellectual property.

Практика посередництва технологій України вимагає ефективної діяльності *мережі трансферу знань і технологій* як дієвого механізму інноваційної екосистеми та смарт-спеціалізації на національному і регіональному рівнях, а це потребує створення умов для активізації інноваційної діяльності.

У ст. 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 09.12.2015 р. № 766-VIII перелічені 3 групи суб'єктів. До однієї з груп належить технологічний брокер: фізична особа, яка безпосередньо бере участь у створенні, трансфері та застосуванні технологій і/або їх складових, надає необхідні для цього інформаційні, фінансові та інші послуги на всіх стадіях просування технологій і/або їх складових на ринок.

Але проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання діяльності у сфері трансферу технологій» не враховує інституційне забезпечення у сфері трансферу технологій в Україні, зокрема, відсутні дефініції посередників, представників, тому є необхідність проведення науково-теоретичного дослідження правового статусу учасників трансферу технологій.

Так, *невизначеним залишається поняття патентного повіреного як суб'єкта у сфері трансферу технологій, якого можна віднести до наведеної вище третьої групи суб'єктів, тобто фізичної особи, яка надає патентні послуги.*

В Україні *посередниками* у переданні технологій є так звані центри трансферу технологій. Одним із основних напрямів діяльності центрів трансферу технологій є здійснення заходів, спрямованих на передання інноваційних технологій зі сфери їхнього розроблення до сфери практичного застосування у межах науково-виробничої кооперації та інвестиційного співробітництва (технологічне брокерство) [1].

Слід розмежовувати поняття «посередник», «представник» і «професійний представник».

Просте посередництво, під яким розуміють здійснення фактичних дій, і представництво (здійснення юридичних дій) на певному етапі розвитку інтегрували в якісно нову категорію – юридичне посередництво. Юридичний посередник може поєднувати функції простого посередника і представника. Змістом його дій є організація та вступ у правовідносини для/та в інтересах іншої особи. Благом, на яке спрямована вся діяльність посередника, є послуга як об'єкт [2].

Представництво у правовідносинах, що виникають у результаті інтелектуальної, творчої діяльності може здійснюватися різними суб'єктами:

– представником – будь-якою уповноваженою довірителем особою, яка має необхідний обсяг цивільної дієздатності;

– професійними представниками, які володіють спеціальними знаннями у сфері інтелектуальної власності, що підтверджується рішенням кваліфікаційної комісії за результатами проведених іспитів і співбесіди. Патентні повірені отримують право на здійснення представництва на професійній основі щодо окремих чи всіх об'єктів інтелектуальної власності [3].

Згідно з п. 2 Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) від 27.08.1997 р. № 938 патентний повірений надає фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє інтереси зазначених осіб у Держпатенті та установах, що належать до сфери його управління, а також судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

У цьому Положенні відсутня дефініція «патентний повірений». Зважаючи на це, потрібно внести зміни до ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (в оновленій редакції – «Про трансфер та комерціалізацію технологій»), а надалі – до наведеного Положення.

Професійне *представництво у сфері інтелектуальної власності* характеризується такими ознаками: комплексним характером послуг, що полягає, з одного боку, у визначенні довірителем кінцевої мети і завдань представництва, а з іншого – у формуванні патентним повіреним комплексу юридичних і організаційних дій, які необхідні для досягнення поставленої мети та її втілення; особливим суб'єктним складом – здійснюється професійними представниками; особливими формами здійснення представництва, такими як проведення патентного пошуку, підтримання чинності охоронних документів, проведення попереднього правового аналізу об'єкта інтелектуальної власності на предмет його охороноздатності [3].

Наведемо авторське визначення *патентного повіреного* – фізична особа, яка надає фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної

власності, представляє інтереси зазначених осіб у справах інтелектуальної власності у Мінекономіки, а також судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами.

Патентний повірений бере участь у діяльності *мережі трансферу технологій*, надаючи допоміжні, посередницькі послуги у сфері трансферу технологій.

Потреба у законодавчому регулюванні діяльності *патентного повіреного як суб'єкта трансферу технологій* буде доречною не тільки на національному, а й на регіональному рівні. Наразі перебуває у центрі уваги розробка Стратегії розвитку у кожній області на період 2021–2027 років. Винятком не стала і Харківська область. Зокрема, Стратегія розвитку Харківської області на період 2021–2027 років викладена як проєкт на сайті <http://www.strategy.kharkiv.ua/plan.html>.

Безпосередньо у межах операційної мети 4.2.1. (Створення високоякісної інноваційної інфраструктури, мереж трансферу знань і технологій, які сфокусовані на смарт-спеціалізованих напрямках економіки) вказано необхідність утворення та функціонування *Харківської регіональної мережі трансферу технологій* для подолання дисбалансу між науковим потенціалом і можливостями виробництва за рахунок використання сучасних механізмів впровадження інновацій, ефективна *діяльність* якої забезпечить функціонування якісної регіональної інноваційної системи, сфокусованої на смарт-спеціалізації, а діяльність патентного повіреного як *суб'єкта трансферу технологій* на регіональному рівні підвищить конкурентоспроможність регіону за рахунок ефективного використання наявного науково-технологічного потенціалу, впровадження смарт-рішень і цифрової трансформації у реальному секторі економіки і сталого розвитку інноваційної екосистеми.

Наприкінці зауважимо, що представництво у сфері інтелектуальної власності може здійснюватися патентними повіреними, які мають особливий правовий статус у цивільно-правових відносинах і здійснюють таке представництво на професійній основі та надають комплекс патентних послуг, у тому числі через *Харківську регіональ-*

ну мережу трансферу технологій, в разі необхідності отримання правової охорони і захисту технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козаченко Р. П. Трансфер технологій як необхідна передумова інтеграції України у світове господарство. URL: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Economics/28321.doc.htm.

2. Васильєва В. А. Договірне регулювання відносин з надання посередницьких послуг. *Університетські наукові записки*. 2010. № 4. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_4_7.

3. Огнев'юк Г. З. Представник у справах інтелектуальної власності (патентний повірений) як суб'єкт цивільно-правових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/44/7837.html>.

REFERENCES

1. Kozachenko, R.P. Transfer tekhnolohii yak neobkhidna peredumova intehratsii Ukrainy u svitove gospodarstvo. URL: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2008/Economics/28321.doc.htm [In Ukrainian].

2. Vasylieva, V.A. (2010). Dohovirne rehuliuвання vidnosyn z nadannia poserednytskykh posluh. *Universytetski naukovy zapysky – University research notes*, 4, 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_4_7 [In Ukrainian].

3. Ohneviuk, H.Z. (2010). Predstavnyk u spravakh intelektualnoi vlasnosti (patentnyi povirenyi) yak subiekt tsyvilno-pravovykh vidnosyn. *Extended abstract of candidates thesis*. Kyiv. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/44/7837.html> [In Ukrainian].

Шевченко Людмила Степанівна
доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0002-4567-0310

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Автор обґрунтовує необхідність використання цифрових інструментів в університетському навчальному процесі, переходу до нових, цифрових моделей навчання. Стаття містить узагальнення зарубіжного досвіду формування цифрового університету.

Ключові слова: вища освіта, університет, цифрова економіка, цифрова компетентність.

The author substantiates the necessity of using digital tools in the university educational process, the transition to new, digital models of learning. The article summarizes the overseas experience of forming a digital university.

Keywords: higher education, university, digital economy, digital competence.

Харківська область посідає друге місце серед регіонів України за кількістю ЗВО та студентів. За даними звіту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік, у Харківській області налічуються 59 ЗВО та один відокремлений підрозділ; 19 ЗВО Харківщини мають статус національних. Однак область значно поступається Київській області. Розробляючи стратегію розвитку Харківського регіону, цей факт потрібно обов'язково взяти до уваги та запропонувати актуальні напрями розвитку вищої освіти. Одним із них, на мій погляд, є цифровізація вищої освіти.

Відповідно до «Освіта. Стратегія України 2030» університети мають перейти не тільки до цифрових інструментів у традиційному навчальному процесі, а й до повністю нових цифрових моделей навчання; розробити програми цифрової трансформації для забез-

печення конкурентоспроможності освітньої, науково-дослідної та господарської діяльності на національному та світовому рівнях [1]. Чому це потрібно робити негайно?

По-перше, «цифрову» грамотність («цифрову» компетентність) ЄС визнав однією з 8 ключових компетенцій для повноцінного життя та діяльності. Проте, як показали результати першого всеукраїнського дослідження цифрової грамотності українців (грудень 2019), 53% населення України знаходяться нижче позначки «базовий рівень». При цьому 37,9% українців віком 18-70 років мають цифрові навички на рівні нижче базового, а 15,1% узагалі не володіють ними. Однак лише 47% українців віком 18-70 років вважають, що навчання цифровим навичкам для них актуальне. Переважно, це молодь [2].

По-друге, до цифровізації університети підштовхують нові форми університетської інтеграції. Серед них: а) віртуальні університети (консорціуми, асоціації), які означають об'єднання ресурсів ЗВО, розташованих у різних регіонах (країнах) з метою спільної реалізації окремих освітніх програм, насамперед у нових технологічних середовищах; б) мережеві університети. У формуванні останніх беруть участь організації різних секторів науки, освіти, бізнесу тощо: університети, державні наукові організації, малі наукоємні фірми, великий бізнес, місцеві органи влади. Мережева організація університету дозволяє побудувати ланцюжок «школа – університет – споживач».

По-третє, завдяки цифровізації пришивдшується створення інноваційних мереж за участі ЗВО, наукової кооперації між ЗВО різних країн, особливо у сфері досліджень і розробок [3]. Набувають розвитку:

– науково-виробничі мережі, створювані відповідно до науково-технологічної політики транснаціональних корпорацій. ТНК намагаються контролювати створення нових технологій, експериментальні розробки й надання інжинірингових послуг, виробництво і збут наукоємних продуктів;

– науково-освітні мережі на базі університетів, які взаємодіють з іншими навчальними закладами у рамках регіональних чи міжнародних зв'язків і мають державний або приватний статус. Реформування ЗВО на принципах мережевої науково-дослідницької орга-

нізації приводить до виникнення «віртуальних університетів», або «невидимих коледжів»;

– освітньо-бізнесові мережі на базі провідних університетів та інноваційних компаній в межах перспективних напрямів досліджень. Можливі розбіжності між науковою, освітньою та виробничою діяльністю коригує держава.

По-четверте, цифровізація університетів посилює їхні конкурентні переваги на ринках освітніх послуг. Наприклад, в Україні юристів готують не тільки юридичні ЗВО, а й класичні та технічні університети, які мають широкі можливості цифровізації і цим стають набагато привабливішими для абітурієнтів. Більш того, освітній процес глобалізується, і конкурувати вже приходиться з університетами Польщі, Чехії, Німеччини та інших країн з освітніми системами нового покоління, у тому числі й здобутками цифрової економіки.

Узагальнення світового досвіду вказує на те, що цифровізація вищої освіти повинна включати [4]:

1. Цифровізацію внутрішніх процесів/сервісів університету:

– створення базових інформаційних сервісів, які використовуються у навчальному процесі (відеоекрани для навчальних занять, хмарні технології для зберігання та обміну даними тощо);

– створення цифрової бібліотеки (забезпечує доступ студента або викладача до наукової літератури з будь-яких пристроїв, незалежно від місця знаходження і часу доби) з інструментами наукометричного оцінювання показників наукової роботи та публікаційної активності викладачів і співробітників університету;

– цифровізацію процесів управління дослідницькими проектами, закупівлями, взаємодією з абітурієнтами та студентами тощо;

– створення цифрових кампусів (досвід США, європейських країн).

2. Створення системи цифрового маркетингу, яка б забезпечувала: організацію взаємодії Університету з абітурієнтами та їхніми батьками, випускниками і роботодавцями; постійний моніторинг репутації університету та формування позитивного іміджу вузу; стимулювання створення нових цифрових спільнот та інновацій на всіх етапах освітнього циклу та ін.

3. Створення системи цифрової взаємодії з абітурієнтами та студентами:

– використання цифрових технологій для інформування абітурієнтів із різних питань освітнього процесу, що важливо як для вітчизняних вступників, так і для потенційних закордонних абітурієнтів;

– використання аналітики для виявлення результатів навчання студентів та їх рейтингування;

– створення системи зворотного зв'язку зі студентами, вивчення їх думок та пропозицій, оцінювання викладачів, якості навчального плану, необхідності тих чи інших освітньо-професійних програм тощо.

Для реалізації таких завдань у закордонних університетах відкриваються департаменти цифрових технологій і вводиться посада директора з цифрових технологій (Chief Digital Officer – CDO). Досвід дуже важливий, заслуговує на вивчення і поширення в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освіта. Стратегія України 2030. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVH-Mede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ>.

2. Іонан В. Серіали і бібліотеки-хаби. Як Мінцифри буде розвивати цифрові навички українців. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/mincifri-i-cifrova-gramotnist-ukrajinciv-nayblizhchi-kroki-ministerstva-50069253.html?fbclid=IwAR24-mxVFuDHw8tWfYtYQawfZPgCIhsArqwhXwj0Y4-7dNmV51F5px6Ghrg>.

3. Бублик С. Г. Концептуальні підходи до формування інноваційної моделі державного управління науково-технологічною діяльністю. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Bublik.pdf>.

4. Сидоров Г. Цифровий університет: применение цифровых технологий в современных образовательных учреждениях. URL: <https://www.itweek.ru/digitalization/article/detail.php?ID=192831>.

REFERENCES

1. Osvita. Stratehiia Ukrainy 2030. URL: <https://www.slideshare.net/UIFuture/2030-148758034?fbclid=IwAR3OwyONfn01N18qksqA1lQZUVIFVHMede9wEfXmdIoT-p994WzjZ8MKnVQ> [In Ukrainian].

2. Ionan V. Serialy i biblioteki-khaby. Yak Mintsyfry bude rozvyvaty tsyfrovi navychky ukrainsiv. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/mincifri-i-cifrova-gramotnist-ukrajinciv-nayblizhchi-kroki-ministerstva-50069253.html?fbclid=IwAR24-mxVFuDHw8tWfYtYQawfZPgCIhsArqwhXwj0Y4-7dNmV51F5px6Ghrg> [In Ukrainian].

3. Bublyk S. H. Kontseptualni pidkhody do formuvannia innovatsiinoi modeli derzhavnoho upravlinnia nauково-tekhnologichnoiu diialnistiu. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Bublik.pdf> [In Ukrainian].

4. Sidorov G. Tsifrovoy universitet: primeniye tsifrovyykh tekhnologiy v sovremennykh obrazovatelnykh uchrezhdeniyakh. URL: <https://www.itweek.ru/digitalization/article/detail.php?ID=192831> [In Russian].

*Ніколенко Михайло Олександрович
аспірант НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

У роботі дослідження поняття корпоративного управління з позицій системно-інституційного, процесного, функціонального та об'єктного підходів. Зазначено, що для цілей правових досліджень більш виправданим є застосування вузьких (функціонального та об'єктного) підходів. Надамо визначення корпоративного управління як інституційного середовища функціонування корпоративного договору.

Ключові слова: корпоративне управління, корпоративний договір, корпоративні права.

В работе исследовано понятие корпоративного управления с позиций системно-институционального, процессного, функционального и объектного подходов. Отмечено, что для целей правовых исследований более оправданным является применение узких (функционального и объектного) подходов. Дано определение корпоративного управления как институциональной среды функционирования корпоративного договора.

Ключевые слова: корпоративное управление, корпоративный договор, корпоративные права.

Цікавим та актуальним в контексті сучасних реалій розвитку корпоративного сектору є дослідження явища корпоративного управління, яке доцільно здійснювати комплексно, узагальнюючи економічні та правові (доктринальні й нормативні) підходи до тлумачення зазначеного поняття, оскільки у межах господарсько-правових досліджень надбання економічної науки носять методологічний характер. Аналіз економічних джерел з корпоративного управління дає підстави виокремити декілька доктринальних підходів до тлумачення досліджуваного поняття, серед яких автором виокремлено: а) системно-інституційний, б) процесний, в) функціональний та г) об'єктний. Розглянемо кожен з них.

А) Представники системно-інституційного підходу розглядають корпоративне управління як систему організації діяльності та управління корпорацією, що складається з сукупності елементів, серед яких виокремлюються: фінансова система функціонування господарського товариства, практика ділових відносин, структура власності в корпорації, учасники корпоративного управління та спрямованість їх інтересу, особливості корпоративного контролю, нормативно-правова база регулювання корпоративних відносин, інституційна основа корпорації та порядок взаємодії між її органами та багатьма іншими [1]. Як ми бачимо в основу зазначеного підходу покладено підхід, який тлумачить досліджуваний феномен як систему економічних, правових, соціально-комунікативних інститутів, які у взаємодії забезпечують ефективність корпоративного управління. Такий підхід є широким і розглядає корпоративне управління як певний міжгалузевий соціальний феномен, у якому правові інститути є лише системною складовою.

Б) Процесний підхід до визначення корпоративного управління розглядає його як складний комплекс пов'язаних між собою процесів та механізмів різної природи: організаційно-правових, економічних, мотиваційних, соціально-психологічних, кожен із яких має специфічний набір важелів, заходів, форм впливу на діяльність корпорації, що роблять її унікальним явищем [2; с. 7]. Наведений підхід також є широким трактує корпоративне управління як складний міжгалузевий процес, що шляхом здійснення послідовної сукупнос-

ті дій призводить до досягнення результату – прибуткової діяльності господарського товариства.

В) Функціональний підхід до трактування економічної природи корпоративного управління пропонує тлумачити його як систему взаємовідносин між власниками (акціонерами) та виконавчими органами господарського товариства щодо управління його діяльністю. Представники зазначеного підходу також звертають увагу на роль корпоративного контролю в ході здійснення корпоративного управління, що опосередковуються відносинами інвесторів (учасниками) з виконавчими органами товариства, відповідальністю останніх за результати діяльності товариства [2; с.8].

Г) Об'єктний підхід розглядає корпоративне управління як процес регулювання власником руху його корпоративних прав з метою одержання прибутку та управління підприємством [2; с. 7]. Ключовим поняттям для тлумачення сутності досліджуваної категорії стає об'єкт корпоративного управління – корпоративні права, які визнаються правом власності учасника товариства на частку у статутному капіталі господарського товариства, включаючи право управління, право отримання прибутку тощо.

Звертаємо увагу, що зазначений авторський підхід до систематизації підходів до визначення економічної сутності поняття корпоративного управління, по-перше, носить метафізичний характер, досить часто наукові джерела поєднують зазначені підходи, оскільки кожен з них по суті є об'єктивно обумовленим і характеризує різні грані одного явища; по-друге, свідчить про наявність широких (системно-інституційний, процесний) та вузьких (функціональний, об'єктний) підходів до визначення корпоративного управління, останні, власне, і є найбільш цікавими для правових досліджень корпоративного управління і по суті корелює з правовими підходами до визначення цього поняття.

Правові дослідження категорії корпоративного управління також пропонують розглядати її в широкому та вузькому розумінні. Так, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.Р. Кібенко та В.І. Борисова цілком слушно зазначають, що широке трактування поняття «корпоративне управління» виходить далеко за межі правових досліджень та потребує

врахування сукупності політичних, економічних та соціальних чинників, що стосуються, зокрема: наявності ринків продукції, фінансів, цінних паперів, послуг тощо та усталеності й ефективності ринкових механізмів; зацікавленості як суспільства в цілому, так і окремих його верств не тільки в інвестуванні коштів, а й у джерелах цього інвестування; участь в структурах транснаціональних корпорацій з їх різноманітними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, моделюванням управління та впливом не тільки на українські ринки, а й на різні сфери соціального, економічного, правового та майже політичного буття тощо [3].

З позицій правової науки корпоративне управління у вузькому розумінні також трактується неоднозначно. Маємо два найбільш розповсюджені підходи, за якими досліджуваний феномен визначається, як: (а) система правовідносин організаційного, майнового та немайнового характеру направлених на реалізацію корпоративних прав учасників, налагодження діяльності органів господарського товариства та здійснення контролю за нею [4; с. 5]; (б) система виборних та призначених органів, які здійснюють управління діяльністю підприємницького товариства (корпорації), що відображає баланс інтересів усіх учасників корпоративних відносин, а також його менеджерів та кредиторів і спрямована на одержання максимально можливого прибутку від діяльності товариства [3].

Аналогічно з економічними підходами до визначення поняття корпоративного управління вузькі правові розуміння лише характеризують різні сторони одного феномену, акцентуючи увагу на окремих з них, які, насправді, у своїй сукупності характеризують дають необхідну правову характеристику поняття корпоративного управління.

Вважаємо, що під корпоративним управлінням слід розуміти систему правовідносин організаційного, майнового та немайнового характеру, що складають між засновниками, учасниками товариства (або особами, що їх представляють) та його органами чи посадовими особами з приводу організації діяльності господарського товариства та контролю за нею в межах реалізації корпоративних прав їх власників.

Попри те, що економіка та право співіснують у діалектичній єдності, економіка завжди первинна щодо права, оскільки саме вона формує суспільний запит на правове регулювання відносин економічного характеру, а право, реагуючи на нього, наявними правовими засобами (або ж розробляючи нові) урегульовує окреслені відносини. Тож економічний інститут корпоративного управління та правовий інститут корпоративного договору це ілюстрація того як право визначається економікою і як економіка об'єктивується у праві. Явище корпоративного управління не матиме ефективної реалізації без його забезпечення правовими засобами, яким власне і є корпоративний договір.

Список літератури

1. Власова Е.М. Модели корпоративного управления. Зарубежный опыт. URL: <https://scienceproblems.ru/modeli-korporativnogo.html>.
2. Корпоративне управління: конспект лекцій навчальної дисципліни . URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6926/2/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>.
3. Спасібо-Фатєєва І., Кібенко О., Борисова В. Корпоративне управління : моногр. / під ред. І. Спасібо Фатєєвої. Харків : Право, 2007. URL: <https://sci-book.com/ukrajini-pravo-korporativne/korporativne-upravlinnya-monografiya.html>.
4. Долинская В. В. Основные положения и тенденции акционерного права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2006. С. 14.

REFERENCES

1. Vlasova, E.M. Modeli korporativnogo upravleniia. Zarubejnyi opyt. URL: <https://scienceproblems.ru/modeli-korporativnogo.html> [In Russian].
2. Korporatyvne upravlinnia: conspect leccii navchalnoi dyczyplinu. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6926/2/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf> [In Ukrainian].
3. Spasibo-Fateeva, I., Kibenko, O., Borisova, V. (2007). Korporatyvne upravlinnia. I. Spasibo-Fateeva (Ed.). Kharkiv: Pravo. URL: <https://sci-book.com/ukrajini-pravo-korporativne/korporativne-upravlinnya-monografiya.html> [In Ukrainian].
4. Dolinskaya, V.V. (2006). Osnovnye polozeniia s tendencii akzionernigo prava. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [In Russian].

Семенова Марина Володимирівна
кандидат юридичних наук, науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України,
адвокат ЮФ «Семенова і Партнери»
ORCID 0000-0002-2216-4343

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЗАВДАНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Доповідь присвячена дослідженню основних напрямів розвитку туризму в Харківській області в рамках тематики круглого столу «Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 років».

Ключові слова: туризм, стратегія, правове регулювання, пріоритетні галузі туризму.

The report is devoted to the study of the main directions of tourism development in the Kharkiv region within the framework of the round table topic «Strategies for the development of the Kharkiv region for the period 2021–2027».

Keywords: tourism, strategy, legal regulation, priority areas of tourism.

У сучасних умовах розвитку світової економіки туризм заслуговує на найбільшу увагу в Україні. Адже саме туризм потенційно може забезпечити значний внесок в економіку у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, сприяє зниженню імпорту та інтенсифікує використання місцевих сировинних ресурсів. Кожен подорожуючий, що прибуває в Україну у будь-якому разі придбає та споживає місцеві продукти та послуги, що сприяє економічному зростанню держави. Туристичний галузі належить вагомий роль у стимулюванні економічного і соціального розвитку регіонів. Завдяки розвитку туризму можливо зменшити відтік сільського населення в міста, створити додаткові робочі місця, забезпечити збереження пам'яток історії та культури тощо [1, с. 12].

Статей 6 Закону України «Про туризм» (далі – ЗУ «Про туризм») [2] держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяль-

ності, також, абз. 8 «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [3] прямо вказано, що єдиний шлях розв’язання системних проблем у сфері туризму та курортів – це стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення туризму одним з основних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування туристичного іміджу України. Але, слід констатувати, що попри декларативне визнання важливості розвитку туристичної галузі, наразі в Україні нема чіткого розуміння, в якому напрямку необхідно здійснювати реформування туристичної галузі та відсутній єдиний підхід до господарського-правового регулювання діяльності суб’єктів, що надають туристичні послуги. До останнього часу розвиток туризму розглядався в Україні як другорядний, а дії влади щодо його організаційно-економічної підтримки були безсистемними [4, с. 27].

Визнання пріоритетності розвитку туризму як одного із основних чинників економічного зростання регіону[5] та визначення розвитку внутрішнього та в’їзного туризму стратегічної та оперативною цілями розвитку регіону [6, с. 90] потребує розвитку існуючих та необхідність розвитку нових перспективних видів туризму через формування, в першу чергу регіональних туристичних продуктів на основі раціонального використання туристичних ресурсів, збереження й відродження навколишнього природного середовища, історико-культурної спадщини Харківської області, сприяння розвитку сучасної індустрії туризму.

У ході обговорення бачення громад щодо реалізації стратегій розвитку Харківської області на 2021–2027 роки були досліджені деякі сучасні погляди на ефективні механізми які дозволяють збільшити кількість відвідувачів (туристів та екскурсантів) та як наслідок створити нові робочі місця та збільшити надходження до місцевого бюджету. Так запропоновано: забезпечення інклюзивності у туристичній галузі регіону з метою створення доступного туристичного середовища; створення спеціалізованої туристичної зони як елемента додаткового здобуття досвіду та його обміну, як потужний

засіб активної реабілітації для осіб з обмеженими можливостями, ветерани АТО/ ООС; забезпечення належного рівня збереження та використання об'єктів архітектурної спадщини населених пунктів Харківщини та окремих пам'яток у відповідності до вимог чинного пам'яткоохоронного законодавства; забезпечення розвитку агротуризму в Харківській області та ін.

Дослідження проектів та стан розвитку туристичної галузі Харківської області, дозволяють зробити висновки про те, що Харківська область має всі передумови, для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Харківщина посідає одне з провідних місць серед регіонів України за розміром площі, рівнем розвитку освіти, культури та мистецтва, будівництва, та розвитку підприємницької діяльності, м. Харків має сучасний міжнародний аеропорт, що приймає пасажирські літаки всіх типів. Харківська область має достатньо сприятливі кліматичні умови, барвистий ландшафт і наявність цілющих мінеральних джерел, здатними генерувати значний інтерес вітчизняних та іноземних туристів.

Нажаль розвиток туристичної галузі в Харківській області гальмується багатьма чинниками: недосконалість нормативно законодавчої бази в галузі туризму та недостатня ефективність механізмів як державного так і господарсько-правового регулювання цієї галузі; недосконалість системи державного управління туризмом, низька ефективність взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування, суб'єктами туристичної галузі та особами, які мають спеціальні знання та бажають долучитися до розробки програм розвитку туристичної галузі. Розвиток туризму в Харківській області також гальмується відсутністю у суб'єктів туристичної галузі правових знань щодо створення та організації ведення бізнесу, захисту своїх прав, забезпечення прав споживачів та ін.

Для ефективного функціонування туристичної галузі в області необхідний комплексний системний підхід.

Необхідно:

1) забезпечити залучення фахівців в галузі права, які мають спеціальні знання щодо правового регулювання туристичної діяльності

ті з метою розробки якісних нормативних актів, стратегій програм, проведення тренінгів та семінарів для суб'єктів туристичної галузі та осіб які бажають започаткувати туристичну справу;

2) визначити пріоритетні галузі туризму, які у економічній сфері можуть сприяти зростанню зайнятості і доходів працюючих громадян, збільшенню надходжень до місцевого бюджету, розвитку малого і середнього бізнесу, поширенню ділової активності у інших галузях (транспорт, зв'язок, будівництво, торгівля, виробництво та ін.);

3) удосконалити транспортну інфраструктуру області, зокрема покращити транспортну доступність до туристичних об'єктів для окремих відвідувачів та організованих туристичних груп основними видами транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко А. В., Нестерова І. А. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Ужгород : ТОВ «ІВА», 2016. 220 с.

2. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

3. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#n9>.

4. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ / за ред. Д. І. Олійника. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/regionu-4adb9.pdf>.

5. Програма розвитку культури, туризму та охорони нерухомої культурної спадщини Харківської області на 2019 – 2023 роки. Харківська обласна Рада. URL: <http://oblrada.kharkov.ua/ua/programa-rozvitku-kulturi-i-turizmu-kharkivskoji-oblasti-na-2014-2018-roki/14496-normativni-dokumenti>.

6. Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, 2020. 122 с.

REFERENCES

1. Andrushko, A. V., Nesterova, I. A. (2016). Zlochynnist u sferi turystychnoho biznesu: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia. Uzhhorod : TOV «IVA» [In Ukrainian].

2. Pro turyzm: Zakon Ukrainy vid 15.09.1995 r. № 324/95-VR. URL: <http://>

zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80.

3. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#n9>.

4. Ekonomika rehioniv u 2015 rotsi: novi realii i mozhlyvosti v umovakh zapochatkovanykh reform. D. I. Oliinyka (Ed.). URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/regionu-4adb9.pdf> [In Ukrainian].

5. Prohrama rozvytku kultury, turyzmu ta okhorony nerukhomoj kulturnoi spadshchyny Kharkivskoi oblasti na 2019 – 2023 roky. Kharkivska oblasna Rada. URL: <http://oblrada.kharkov.ua/ua/programa-rozvitku-kulturi-i-turizmu-kharkivskoji-oblasti-na-2014-2018-roki/14496-normativni-dokumenti> [In Ukrainian].

6. Stratehiia rozvytku Kharkivskoi oblasti na 2021-2027 roky, (2020) [In Ukrainian].

Стріжкова Алла Володимирівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАІПрН України, керівник фундаментальної теми

«Правове забезпечення розвитку

технологій цифрової економіки та суспільства»

ORCID 0000-0002-4477-7941

Researcher ID: D-4083-2019

НЕДОЛІКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

Наукова доповідь присвячена дослідженню аналізу планування державної політики цифровізації на регіональному рівні у порівнянні з аналогічною діяльністю органів місцевого самоврядування при розробці стратегій розвитку Харківської області на 2020–2027 рр. та міста Харкова на 2020–2030 рр.

Ключові слова: цифровізація, цифрові трансформації, регіональна державна політика.

The scientific report is devoted to the research of the analysis of planning of the state policy of digitization at the regional level in comparison with the

similar activity of local self-government bodies in the development of strategies for the development of Kharkiv region for 2020–2027 and the city of Kharkiv for 2020–2030.

Keywords: digitalization, digital transformations, regional state policy.

У зв'язку із закінченням у 2020 році строків дії одразу кількох державних та місцевих стратегій, концепцій та інших нормативно-правових актів у сфері стимулювання розвитку територій постало актуальне питання оновлення державного та місцевого стратегічного планування державної політики у різних сферах, у тому числі стосовно розробки та прийняття нових стратегій розвитку України, Харківської області та міста Харкова.

Так, на зміну державної Стратегії розвитку «Україна 2020» ще 2019 року почав розроблятися проєкт нової Стратегії розвитку України на 2021–2027 роки. У цьому проєкті вже були сформовані стратегічні та операційні цілі розвитку різних сфер. Зокрема, більш глобальними за значимістю і довгостроковими формуються стратегічні цілі, а на їх виконання передбачаються комплекси операційних цілей, які, у свою чергу, повинні бути виконані шляхом реалізації низки завдань. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ в 2019 р. натиснуло на обласні державні адміністрації для прискорення розробки і прийняття останніми регіональних стратегій розвитку, зробивши наголос на кількох важливих для регіонів складових при підготовці стратегічних документів. «Найперше – регіони повинні провести ґрунтовний аналіз помилок, яких вони допустилися у попередніх стратегіях розвитку. Друге – система стратегічних планувальних документів регіонального рівня повинна повністю відповідати вимогам законодавства щодо державної регіональної політики (ДРП)» [1]. Проте, на кінець січня 2020 року проєкт державної стратегії так і не був затверджений, а низка обласних рад та державних адміністрацій були змушені розробити та прийняти регіональні стратегії, не будучи впевнені, що вони будуть відповідати державній стратегії, як того вимагає ч. 4 ст. 10 Закону України «Про засади державної регіональної політики» [2].

Встановлено чітке процедурне правило. «Проєкт регіональної стратегії подається на затвердження Верховній Раді Автономної Рес-

публіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам не пізніше ніж через шість місяців після затвердження Державної стратегії регіонального розвитку України» [3]. Тобто, положення норм як законів, так і підзаконних актів, керуючись логічними принципами, побудовані так, що передбачають спочатку прийняття Державної стратегії регіонального розвитку України, а вже потім – регіональних на той же період дії і з відповідністю тим же пріоритетам, стратегічним цілям. Проте більшість областей на виконання розпоряджень Мінрегіонбуду була змушена піти на порушення законодавчо встановленого порядку розробки та прийняття регіональних стратегій.

За аналогічним механізмом 2020 року почалася розробка проекту стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, були сформовані робочі групи відповідно до ключових напрямів розвитку Харківщини. До четвертої групи з питань удосконалення освіти, науки, інновацій було включено також Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України. Внаслідок проведення засідань цих робочих груп, подання, узагальнення зауважень і пропозицій від членів робочих груп та громадськості, які надавалися через онлайн-платформу <http://www.strategy.kharkiv.ua/>, було сформовано низку пропозицій до проекту Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027 роки та Плану заходів з її реалізації на 2021-2023 роки. Проте був обраний максимально лаконічний підхід при відборі таких пропозицій та створенні проекту Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027 роки і були включені найбільш популярні та нагальні, більш традиційні напрямки розвитку. Хоча при цьому парадоксально інноваційна була вибрана візія: «стратегічне бачення (візія) Харківської області експертами та її мешканцями визначена таким чином: європейський регіон з високою якістю життя в якому проживає креативне, культурне, позитивно налаштоване населення в екологічно чистому середовищі і який має кластеризовану, інноваційну і смарт-спеціалізовану просторову економіку» [4].

Для досягнення такої амбітної візії, на жаль, було враховано доволі мало пропозицій стосовно розвитку цифрової та дослідницької інфраструктур Слобожанщини. В кінцевий проєкт Стратегії роз-

витку Харківської області на період 2021–2027 роки було внесено лише одну оперативну ціль – «Оперативна ціль 1.4.Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності» в рамках стратегічної цілі «1. Забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону» із завданням «1.4.3. Підвищення якості та доступності надання соціальних послуг шляхом їх цифровізації» [4], що може сприяти цифровізаційним змінам регіону. Це в той час, коли на Харківщині працюють науково-дослідні та технологічні підприємства, установи, настільки багато IT-фахівців з різноманітною спеціалізацією: від фізики високих енергій, низьких температур до машинного навчання, робототехніки, Інтернету речей, безпілотних апаратів (дронів) та безлічі інших технологій, що вже зараз творять революцію Industry 4.0 та E-Agriculture у світі!

Натомість, на рівні міста Харкова уже впроваджується низка заходів для формування та розвитку державної політики цифрової трансформації, зокрема, організаційного та кадрового характеру. Один з яскравих прикладів – ухвалення рішення Харківської міської ради від 27 листопада 2019 року про призначення Олега Дробота заступником Харківського міського голови, відповідального за цифрові трансформації міста. Раніше пан Дробот був директором Департаменту реєстрації та цифрового розвитку з 2016 року, де приймав ряд передових цифрових рішень на зразок онлайн-процедур державної реєстрації, введення paperless документообігу тощо. Уже утворено спеціалізований Департамент цифрової трансформації Харківської міської ради, щоправда, у цьому є заслуга Міністерства цифрової трансформації України, яке ініціювало створення таких департаментів в усіх органах державної влади та органах місцевого самоврядування.

На разі, міська рада Харкова лише почала роботу над розробкою стратегії розвитку міста, пройшли перші наради. Одним із концептуальних орієнтирів реалізації державної політики цифрової трансформації поки що багатообіцяюче оголошено перетворення міста у Smart City. Наскільки досконально буде оброблена ця ідея та враховано об’єктивний стан і спроможності Харкова, покаже проєкт стратегії розвитку міста.

Таким чином, під час розробки та прийняття регіональних стратегій розвитку кілька обласних державних адміністрацій та рад допустили низку процедурних порушень законодавства про засади державної регіональної політики. При розробці Стратегії розвитку Харківщини була поставлена амбітна цікава візія побудови кластеризованої, інноваційної та смарт-спеціалізованої просторової економіки, проте, на жаль, для її досягнення було враховано занадто мало пропозицій таких операційних цілей і завдань, які б сприяли реальним цифровим трансформаціям регіону. Місто Харків лише розпочало роботу над розробкою своєї стратегії розвитку під гаслом перетворення мегаполісу в смарт-місто.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегії регіонального розвитку 2021-2027: що мають зробити регіони в цьому році, щоб вийти на якісно новий рівень стратегічного планування. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10591>.
2. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 березня 2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
3. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#n11>.
4. Проєкт Стратегії розвитку Харківської області на період 2021-2027 роки. URL: http://www.strategy.kharkiv.ua/docs/kharkiv_region_strategy_project.pdf.

REFERENCES

1. Stratehii rehionalnoho rozvytku 2021-2027: shcho maiut zrobyty rehiony v tsomu rotsi, shchob vyity na yakisno novyi riven stratehichnoho planuvannia. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10591> [In Ukrainian].
2. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 5 bereznia 2015 r. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> [In Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Poriadku rozroblennia rehionalnykh stratehii rozvytku i planiv zakhodiv z yikh realizatsii, a takozh provedennia monitorynhu ta otsinky rezultatyvnosti realizatsii zaznachenikh rehionalnykh stratehii i planiv

zakhodiv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11 lystopada 2015 r. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#n11> [In Ukrainian].

4. Proiekt Stratehii rozvytku Kharkivskoi oblasti na period 2021–2027 roky. URL: http://www.strategy.kharkiv.ua/docs/kharkiv_region_strategy_project.pdf [In Ukrainian].

Водорезова Сусанна Робертівна

молодий науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0001-5044-7167

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Наукова робота присвячена дослідженню сучасного стану дистанційної освіти у світі та Україні зокрема. Розглянуто сучасні тенденції розвитку дистанційної форми освіти.

Ключові слова: дистанційна форма освіти, інформаційні технології, технології дистанційної освіти.

The scientific work is devoted to the study of the current state of distance education in the world and in Ukraine. Modern tendencies of development of distance form of education are reviewed.

Keywords: distance education, information technology, distance education technologies.

З активним розвитком технологій у сучасному світі актуалізується питання модернізації освіти. Традиційна форма навчання поступово доповнюється новими технологіями дистанційного навчання. Система дистанційної освіти стає все більш популярною, різноманітні технології дистанційного навчання широко використовуються у США, Європейському союзі та багатьох інших країнах. Дистанційна форма освіти на основі Інтернет-технологій набуває

все більшої популярності, особливо в системі вищої освіти, оскільки студенти можуть просто спілкуватися зі своїми викладачами та обмінюватися матеріалами по мережі, навіть перебуваючи в різних куточках світу. Система дистанційної освіти має ряд переваг і значно розширює коло потенційних студентів. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дає можливість гармонійно поєднувати навчання та повсякденне життя. Варто відзначити, що дистанційна форма освіти – це доволі доступна можливість одержати освіту з мінімальними фінансовими витратами при великому виборі спеціальностей. Дистанційна форма освіти стає чинником підвищення якості людських ресурсів. Студентам не потрібно знаходитись поруч з викладачем, який перестає бути основним джерелом інформації. Це дозволяє викладачеві бути координатором та керівником навчального процесу і приділити кожному студенту рівноцінну увагу. Навчання може проходити де і коли завгодно, студенти мають можливість доступу до освіти в будь-який час. Такий підхід до навчання дозволяє кожній людині навчатися протягом всього життя.

Дистанційну форму навчання в Україні почали впроваджувати понад десять років тому. Сучасні завдання, які поставлені перед системою освіти України вимагають створення такої системи освіти, яка забезпечуватиме перехід до «освіти впродовж життя».

В останнє десятиріччя широку практику отримали масові відкриті дистанційні курси. Зокрема в Україні вони були організовані Проблемною лабораторією дистанційного навчання Національного технічного університету України «Харківський політехнічний інститут», Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Луганським державним інститутом культури і мистецтв [1]. У 2014 році з'явилася платформа Prometheus з великою кількістю безкоштовних онлайн-курсів, які підготовлені провідними українськими та світовими спеціалістами.

Сьогодні за допомогою масових онлайн-курсів вже можна отримати магістерський ступінь у найпрестижніших університетах світу, не виходячи з власної квартири. Coursera запустила низку магістерських програм в партнерстві з провідними університетами світу.

Нещодавно до цієї ініціативи приєднався один з найпрестижніших університетів світу – Імперський коледж Лондона. Edx теж створив мікромагістерські програм (MicroMasters) разом з MIT, Колумбійським університетом, Університетом Берклі. Ці програми дозволяють почати навчання на магістерській програмі онлайн, а потім вступити до університету і закінчити навчання в офлайні [1].

В Україні прийнято низку офіційних документів, що забезпечують упровадження дистанційної форми навчання в нашій країні. Так статтею 49 Закону України «Про вищу освіту» [2] закріплено, що в Україні однією із основних форм здобуття вищої освіти є дистанційна форма. Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Водночас, відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 25.04.2013 № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235 [3], під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців та підвищення кваліфікації працівників [3].

Завданням дистанційного навчання є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від

статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей [3].

Попри те, що на сьогодні, можна спостерігати за прагненням впровадження дистанційної освіти, викладачі відмічають такі перешкоди для розвитку дистанційного навчання як відсутність у них бажання та матеріальної зацікавленості, нестачу комп'ютерних навичок, неналежну комп'ютерну грамотність, упереджене ставлення до інноваційних технологій. При цьому вони намагаються модернізувати національну систему освіти відповідно до сучасних стандартів і потреб інтеграції у світовий освітній простір і продовжують впроваджувати сучасні технології дистанційного навчання[1]. Отже, одним із напрямків розвитку дистанційного навчання в Україні – є тісна співпраця розробників програмних продуктів для дистанційного навчання, методистів дистанційної освіти і викладачів ЗВО для напрацювання стратегій застосування нових інформаційних технологій у дистанційному навчанні.

Система дистанційного навчання в Україні наразі перебуває лише на стадії становлення, але за умови використання світового досвіду, поєднання прогресивних технологій дистанційної освіти з кращими технологіями та методами класичних форм навчання, в перспективі вона може набути стрімкого розвитку. Але широке впровадження і розвиток дистанційної освіти в Україні потребує вирішення комплексу завдань за такими напрямками, як управлінсько-організаційне забезпечення; матеріально-технічне та фінансове забезпечення; кадрове забезпечення потреб дистанційної освіти; методичне забезпечення з урахуванням специфіки дистанційного навчання; просування дистанційної освіти на освітньому ринку та ринку праці. Отже, на сьогодні дистанційна освіта в Україні перебуває на етапі впровадження і використання в освітньому процесі вищих навчальних закладів. Система дистанційного навчання не замінить традиційну систему вищої освіти, а доповнюватиме її, і, водночас, матиме вплив на розвиток освіти як в Україні так і в усьому світі, та удосконалення української системи вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сисоева С. О., Осадча К. П. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. URL: https://www.researchgate.net/publication/332717610_STAN_TEHNOLOGII_TA_PERSPEKTIVI_DISTANCIJNOGO_NAVCANNA_U_VISIJ_OSVITI_UKRAINI
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Голос України*. № 148.
3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

REFERENCES

1. Sysoieva, S.O., Osadcha, K.P. Stan, tekhnolohii ta perspektyvy dystantsiinoho navchannia u vyshchii osviti Ukrainy. URL: https://www.researchgate.net/publication/332717610_STAN_TEHNOLOGII_TA_PERSPEKTIVI_DISTANCIJNOGO_NAVCANNA_U_VISIJ_OSVITI_UKRAINI [In Ukrainian].
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 148 [In Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiine navchannia: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 25.04.2013 r. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> [In Ukrainian].

**МАТЕРІАЛИ ОБГОВОРЕННЯ ПРОЄКТІВ
І ПРОПОЗИЦІЙ З РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД 2021–2027 РОКІВ
(за підсумками круглого столу «Стратегії розвитку
Харківської області на період 2021–2027 років»)**

СИЛЬНІ ТА СЛАБКІ СТОРОНИ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Харківщина — фінансово самодостатня територія з високим рівнем розвитку місцевої інфраструктури та якості життя; регіон сприяння бізнесу: з конкурентоспроможною інноваційною економікою, транспортним вузлом, промисловим і виробничим потенціалом, альтернативною енергетикою; регіон з перспективними можливостями для розвитку особистості у сфері науки, освіти, спорту; збереженою культурною спадщиною (зокрема, 7 чудес Харкова) та багатьма культурними традиціями (6 великих театрів); Харківщина має найнижчий рівень безробіття в Україні, найвищий у державі рівень охоплення населення соціальними послугами та є другою за рівнем зайнятості населення.

Сильні сторони регіону	Слабкі сторони регіону
Збережений науковий потенціал у різних галузях, особливо у галузі юриспруденції, економіки, важкого машинобудування, високотехнологічної промисловості, фармацевтики, медицини, ІТ та сільського господарства. Наявність значної кількості земельних ділянок під створення індустріальних, наукових та технологічних парків, які відповідають вимогам ЗУ «Про індустріальні парки», ЗУ «Про наукові парки»,	1. Недостатній рівень розвитку технологічної інфраструктури, недостатній рівень впровадження новітніх технологій. 2. Значний рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та загострення екологічних проблем. 3. Невідповідність рівня оплати праці кваліфікаційним вимогам, що ставляться до молодих фахівців / невідповідність рівня оплати праці професійному потенціалу наукових і науково-педагогічних працівників.

Сильні сторони регіону	Слабкі сторони регіону
<p>ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»</p> <p>Значний науково-освітній потенціал та високий професійно-кваліфікаційний рівень економічно активного населення.</p> <p>Достатня кількість трудових ресурсів належної якості для забезпечення потреб регіону роботодавця.</p> <p>Створена навчальна база для підготовки спеціалістів у сфері державного управління, місцевого самоврядування та ін.</p>	<p>4. Висока ступінь орієнтованості індустріального сектору економіки регіону на ринки СНД.</p> <p>5. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом.</p> <p>6. Проблема утилізації промислових, технічних, акумуляторних і твердих побутових відходів.</p> <p>7. Відсутність механізму реалізації права на освіту інклюзивних верств населення та дітей сиріт.</p> <p>8. Недостатньо розвинута інфраструктура доробки, пакування, охолодження, переробки, зберігання та збуту сільськогосподарської продукції.</p> <p>9. Високий рівень диспропорцій у розвитку освіти, науки та регіональної інноваційної систем.</p> <p>10. Відсутність налагодженої системи взаємозв'язків з міжнародними інвесторами щодо розвитку інноваційного сектору економіки області.</p> <p>11. Відсутність належного фінансування інноваційної діяльності області на державному та місцевому рівнях.</p>

Наукове видання

«СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД 2021–2027 РОКІВ»

(круглий стіл, присвячений обговоренню проєктів і пропозицій,
поданих до підгрупи № 4 «Наука і освіта, формування регіональної інноваційної
системи» з розробки Стратегії розвитку Харківської області на період 2021–2027
років та Плану заходів з її реалізації
на 2021–2023 роки)

Збірник наукових праць
за матеріалами круглого столу
м. Харків, 23 січня 2020 року

Відповідальність за зміст тез несуть автори

Комп'ютерна верстка *А. Г. Якиної*